

Gewaardeerd landschap

Neeritter – Ittervoort

Landschapsbiografie

Colofon

Titel	Gewaardeerd landschap Neeritter - Ittervoort Landschapsbiografie
Versie	Publieksversie, januari 2019
Auteurs	Floss van Gorkum, Projectleider Stichting IKL Sabine de Jong, Projectleider Stichting IKL
Correspondentie	Stichting IKL Sabine de Jong Susterderweg 31 6118 CP Nieuwstadt
Contactpersoon	Sabine de Jong tel: 046-3030530 e-mail: s.dejong@ikl-limburg.nl
Fotografie	Gemeente Leudal (p.6) Saxifraga-Marc van Ingen (p.57, p59) Plattelandscoöperatie (p.67) Stichting IKL (omslagfoto en overige foto's)
Copyright	Gebruik en overname van de teksten, ideeën en resultaten uit deze publicatie is vrijelijk toegestaan, mits met bronvermelding.

Nieuwstadt, januari 2019

Inhoudsopgave

VOORWOORD	6
1 INLEIDING	8
1.1 AANLEIDING	8
1.2 OMGEVINGSVISIE EN LANDSCHAPS BIOGRAFIE	8
2 PROCES	10
2.1 PROCES EN BETROKKENHEID BEWONERS / STAKEHOLDERS	10
2.2 BETROKKEN PARTIJEN	12
3 IDENTIFICEREN LANDSCHAP	14
3.1 ONDERZOEKS GEBIED	14
3.2 BEGRENZING	14
3.3 LANDSCHAPSKENMERKEN	14
4 DE LANDSCHAPS BIOGRAFIE	18
4.1 NATUURLIJK LANDSCHAP LAATSTE IJSTIJD TOT CIRCA 1000 NA CHR.	18
4.2 DE CULTURELE DORPSGEBIEDEN PERIODE 1000 NA CHR. TOT 1850	20
4.3 HET RECENTE LANDSCHAP PERIODE 1850 TOT HEDEN	31
4.4 DE RUIMTELIJKE ONTWIKKELINGEN IN DE TIJD	36
5 KERNKWALITEITEN	42
5.1 POSITIEVE LANDSCHAPSASPECTEN	42
5.2 NEGATIEVE ASPECTEN LANDSCHAP	49
6 LANDSCHAPSWENSEN VAN DE BURGERS	51
6.1 BEHEER EN ONDERHOUD	51
6.2 ONTWIKKELING	51
6.3 BESCHERMING LANDSCHAPPELIJKE KWALITEITEN	53
7 TOEKOMSTIGE ONTWIKKELINGEN	55
7.1 ONTWIKKELING VASTGOED EN BEDRIJVEN	55
7.2 KLIMAATVERANDERING	58
7.3 DUURZAME ENERGIE	60
7.4 GEZONDHEID, SPORT, RECREATIE EN TOERISME	62
7.5 VERANDERENDE LANDBOUW	66
8 LITERATUUR	69

Voorwoord

Voor u ligt de landschapsbiografie die is geschreven voor Neeritter, Ittervoort en omgeving. In deze landschapsbiografie wordt de levensloopbeschrijving van dit gebied opgesteld. Door de aanwezige landgrens, de wisselende en diverse eigendomssituaties en vroegere zeggenschap kent het gebied een rijke historie. Dit is juist de reden waarom wij samen met de stichting IKL voor dit gebied hebben gekozen om een landschapsbiografie op te stellen.

De gemeente Leudal gaat de komende jaren een omgevingsvisie opstellen in het kader van de nieuwe omgevingswet. In deze visie komen alle ruimtelijke wetten samen. Deze visie zal grote invloed hebben op de inrichting van onze gemeente. Juist daarom vindt de gemeente het heel wenselijk dat hierbij inwoners, organisaties en bedrijven betrokken worden.

Deze landschapsbiografie is mede tot stand gekomen met de inwoners uit Neeritter en Ittervoort en andere stakeholders. Hiervoor zijn verschillende interactieve bijeenkomsten georganiseerd. Vooral de rol en inbreng van de inwoners is zeer positief ervaren. Deze werkwijze is een mooie manier om inwoners en bedrijven te betrekken bij zoiets abstracts als een omgevingsvisie. De landschapsbiografie is een goede methode om in beeld te brengen wat onze gemeente Leudal zo bijzonder maakt en welke waardevolle elementen in het landschap aandacht nodig hebben en behouden moeten blijven. Het is ook een goede methode om de kennis die in onze samenleving aanwezig is over het landschap en de ontstaansgeschiedenis vast te leggen.

Ik wil alle betrokken inwoners en stakeholders bedanken voor hun inbreng en bijdrage aan deze landschapsbiografie en hun enthousiasme tijdens de verschillende bijeenkomsten.

mr. Robert Martens
Wethouder gemeente Leudal

Heythuysen, januari 2019

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In 1810 werd in Nederland de Mijnwet van kracht. Dit was de eerste wet die gericht was op de leefomgeving. In de loop van de tijd zijn daar vele wetten bij gekomen, en inmiddels zijn er zo veel wetten dat het onwerkbaar is geworden. Het huidige omgevingsrecht staat vaak in de weg van de gewenste ontwikkeling van innovatieve, duurzame initiatieven. Daarom komt er de nieuwe Omgevingswet, waarin alle wetten op het gebied van de leefomgeving vereenvoudigt en gebundeld wordt.

Een belangrijk onderdeel van de Omgevingswet is de participatie van burgers en bedrijven bij besluitvorming over plannen, visies en projecten. Degenen die wonen en werken in een gebied hebben het meest baat bij kwalitatief goede besluiten en zijn dus vaak bereid om energie in de voorbereiding te stoppen. Dit zorgt voor draagvlak voor nieuwe ontwikkelingen. Burgers, bedrijven en overheden zijn samen verantwoordelijk voor kwaliteit en ontwikkeling van de leefomgeving. (Ministerie van infrastructuur en milieu, 2014)

1.2 Omgevingsvisie en landschapsbiografie

Rijk, provincies en gemeenten moeten elk één omgevingsvisie opstellen. Deze visie is een samenhangend, strategisch plan over de leefomgeving. Het plan richt zich op de fysieke leefomgeving als geheel, zodat het rekening houdt met alle ontwikkelingen die voor een gebied van belang zijn. De omgevingsvisie vervangt onder andere de gemeentelijke structuurvisie en het bestemmingsplan.

In de omgevingsvisie wordt aandacht besteed aan het landschap in relatie tot ruimtelijke vraagstukken. Om een beeld te krijgen van het ontstaan van het huidige landschap wordt een landschapsbiografie opgesteld. De landschapsbiografie is een beschrijving van de levensloop van een steeds veranderend cultuurlandschap. Hoe is het landschap in de loop der eeuwen veranderd en geworden tot het landschap van vandaag? En wat betekent dat voor de huidige ruimtelijke vraagstukken?

Het opstellen van een landschapsbiografie is nieuw, en daarom heeft Stichting IKL, in opdracht van het landelijke project 'Op naar een landschappelijke Omgevingsvisie', de gemeente Leudal voorgedragen als pilot gebied. Binnen dit project worden in vier gemeenten in Nederland pilots uitgevoerd voor het opstellen van een landschapsbiografie in samenwerking met de burger. De pilots hebben tot doel:

- Het opstellen van een beschrijving van de ontwikkeling van het landschap, uitmondend in een landschapsbiografie.
- Met behulp daarvan de kwaliteiten van het huidige landschap door bewoners laten benoemen.
- Op basis van die kwaliteiten met bewoners het gewenste toekomstige gebruik van het landschap te inventariseren
- De resultaten daarvan aan de gemeente presenteren als onderlegger voor de op te stellen omgevingsvisie.

Stichting IKL Limburg heeft samen met burgers, stakeholders en gemeente Leudal de landschapsbiografie voor het gebied Neeritter en Ittervoort opgesteld. De landschapsbiografie levert input voor de omgevingsvisie die door de gemeente Leudal opgesteld wordt in het kader van de nieuwe Omgevingswet.

2 Proces

2.1 Proces en betrokkenheid bewoners / stakeholders

Bij het opstellen van de landschapsbiografie zijn bewoners en stakeholders uitgenodigd mee te denken over het landschap. Wat wordt door bewoners en stakeholders gewaardeerd aan het bestaande landschap? Wat zijn elementen die een negatieve associatie hebben? Waar wordt men blij van, en waar maakt men zich zorgen over? Door met elkaar in gesprek te gaan, ontstaat er een compleet beeld van de gewenste en ongewenste ontwikkelingen in het gebied en wat men wil hoe daar in de toekomst mee omgegaan wordt.

Om tot een goed beeld te komen worden de bewoners en betrokkenen op 3 momenten uitgenodigd mee te denken over het landschap.

2.1.1 Startbijeenkomst

Op woensdagavond 4 juli 2018 is de startbijeenkomst georganiseerd voor betrokken bewoners en organisaties. Het doel van de avond is de aanwezigen te informeren over het project, de geschiedenis van het landschap en haar karakteristieken te presenteren en het bespreken van huidige en toekomstige landschappelijke ontwikkelingen.

Met een workshopvorm worden de deelnemers uitgenodigd de kennis over het gebied te delen. Kennis van het gebied en specifieke informatie van locaties en elementen is aanwezig bij de bewoners van het gebied, en moeilijker terug te vinden in de literatuur.

2.1.2 Fietsexcursie

Op dinsdagavond 10 juli 2018 is een fietsexcursie georganiseerd, waarbij verschillende locaties zijn bezocht die tijdens de startbijeenkomst zijn benoemd. Het doel van de fietstocht is om de geschiedenis en ontwikkeling van deze plekken diepgaander te bespreken. Er wordt besproken waarom dat element op deze specifieke locatie ligt en wat het verhaal erachter is. Tijdens de fietstocht komen ook zaken aan bod als bodem, water, vegetatie, patronen van menselijk gebruik en landschapsbeleving.

2.1.3 Waarderingsbijeenkomst

Op woensdag 12 september 2018 heeft de laatste bijeenkomst plaatsgevonden; de waarderingsbijeenkomst. Tijdens deze avond is een terugblik gegeven op het proces tot nu toe. De inhoud van het definitieve concept-landschapsbiografie is kort gepresenteerd. En is een doorkijk gegeven naar de toekomst. Er is besproken hoe de resultaten van deze pilot worden aangeboden aan de gemeente Leudal als bouwsteen voor de Omgevingsvisie.

Vervolgens is, middels een workshop, met de bewoners het gesprek aangaan over de landschapskwaliteiten van het plangebied. De actuele thema's die op korte tot middellange termijn een landschappelijk effect kunnen hebben zijn besproken, zoals o.a. energie transitie, klimaat.

2.2 Betrokken partijen

In eerste instantie zijn de mensen uit het eigen netwerk van Stichting IKL benaderd; burgers die betrokken zijn bij het landschap. Dit zijn ook de kern-vrijwilligers in dit proces gebleken.

Op basis van dit netwerk is er een olievlekstructuur ontstaan, door het schrijven van artikelen voor de lokale media en sociale media. Met een directe mailing en een huis aan huis uitnodiging voor de bijeenkomsten is een grotere groep benaderd.

De groep bewoners en stakeholders die betrokken zijn geweest bij het proces bestaan uit:

- Inwoners van het gebied;
- Recreatieondernemers;
- Horecaondernemers;
- Agrarisch ondernemers;
- Lokale experts (heemkunde, natuurwerkgroepen);
- Vertegenwoordigers dorpsraden en buurtverenigingen;
- Gemeente medewerkers Leudal.

Dorpsstraat Neeritter rond 1920 (boek: Monumenten in Neeritter)

3 Identificeren landschap

3.1 Onderzoeksgebied

Het gebied Neeritter-Ittervoort is gelegen aan de westzijde van het kanaal Wessel-Nederweert en kent een eigen opbouw en sociale structuur. De gemeente Leudal heeft ook de wens om dit gebied toeristisch meer op de kaart te zetten. Het gebied is daarnaast ook interessant vanwege de rijke geschiedenis, het heeft het unieke en oorspronkelijke karakter deels nog weten te behouden.

3.2 Begrenzing

Het plangebied is gelegen in Midden-Limburg, gemeente Leudal, en omvat de dorpskernen Neeritter en Ittervoort en het deel van Hunsel, gelegen aan de zuidzijde van de Uffelse beek. Het gebied wordt aan de zuidoostkant begrensd door de gemeentegrens, welke grotendeels gelijk loopt met de N273, beter bekend als de Napoleonsbaan. Aan de zuidwestkant loopt evenwijdig aan de rijksgrens met België. De huidige loop van de Uffelse beek vormt de noordwestgrens van het plangebied. De oostelijke grens is de A2 tussen Eindhoven en Maastricht.

Ten zuidoosten van de N273, op Belgisch grondgebied ligt het Vijverbroek. Door bewoners is aangegeven dat dit gebied een grote invloed heeft en wordt daarom als waardevol benoemd in deze landschapsbiografie. Daarbij wordt in historisch opzicht een duidelijke koppeling gelegd met het plangebied.

3.3 Landschapskenmerken

Leudal ligt in het Zuid Nederlandse zandlandschap. Dat landschap is opgebouwd uit beekdalen, akkers, velden en voormalige woeste gronden. Het plangebied bestaat uit een terrassenlandschap wat ontstaan is door de historisch vlechtende loop van de Maas. Op basis van hydrologische en bodemkundige kenmerken wordt het gebied opgedeeld in dalen en laagtes (natte, voedselrijke bodems), glooiingen (matig droge, voedselrijke bodems) en stuifzandruggen (droge, voedselarme bodems). (Taken, 2005)

Kaart: Begrenzing plangebied (Stichting IKL)

3.3.1 Bodem en profiel

Als naar de bodem wordt gekeken, bestaat het gebied grotendeels uit zandgronden en kan op basis van de hoogteligging worden onderverdeeld naar een laagterras (19-24 m +NAP), aan de zuidkant grenzend aan de huidige rivierdalbodem.

De structuur van het landschap is bepalend voor het gebruik en beleving van het landschap. Grotendeels is het gebied in agrarisch gebruik met verspreide bebouwing. Plaatselijk wordt het gebied doorsneden door de Uffelse beek en de Itterbeek. Dit zorgt voor een kleinschalig beeld en een half gesloten landschap. De Uffelse beek en Itterbeek stromen door de aanwezige oude geulen en het vlechtend afwateringssysteem van de Maas. Het patroon van geulen met een vlechtend karakter zijn op nationaal niveau vrij zeldzaam. (H.P. Wolfert, 1989)

3.3.2 Flora en fauna

In het westelijk deel van het plangebied is, nog goed zichtbaar, een mozaïekenlandschap aanwezig bestaande uit loof- en naaldbossen op voedselrijke tot voedselarme gronden, veel bosranden, struwelen en kleine landbouwpercelen. Dit gebied draagt de naam Heioord. De kleinschalige structuur is van grote betekenis voor bos- en kwelflora en broedvogels van oudere bossen. Heioord wordt genoemd als waardevol biotoop voor vleermuizen en dagvlinders.

(Taken, 2005)

3.3.3 Invloed van de mens

De invloed van de mens is duidelijk zichtbaar in het landschap. Het gehele landschap is in de loop der tijd door de mens naar behoefte ingericht.

Belangrijke kenmerken van het gebied zijn:

- De dorpen Neeritter, Ittervoort en Hunsel;
- Watermolens;
- Verdedigingswerken als grachten, wallen en bruggen;
- Het Vijverbroek (de drie Eigen), ontgonnen voor het gebruik van turf, hout en strooisel;
- Vrijstaande bomen (eeuwige vrijgezellen);
- Wegkapelletjes en wegkruizen;
- Waterkering, verdeelwerken en afwateringsysteem;
- Perceelsomwallingen;
- Plaatselijke delfstofwinning;
- Ontginning landbouwgronden.

Dorpstraat Neeritter rond 1920 (boek: Monumenten in Neeritter)

4 De landschapsbiografie

Het landschap dat we kennen is constant onderhevig aan veranderingen. Soms gaat dat geleidelijk en nauwelijks merkbaar, en andere momenten gaan ontwikkelingen snel en kan het landschap in korte tijd enorm veranderen. Hoe is de basis van dit landschap ontstaan en hoe heeft het zich in de loop van de tijd ontwikkeld?

Deze landschapsbiografie beschrijft de levensloop van het landschap van Neeritter en Ittervoort. Daarbij worden drie perioden doorlopen. In de periode van de laatste ijstijd tot circa 1000 jaar na Christus is het natuurlijk landschap ontstaan. Het vormt daarmee de basis van het huidige landschap. De periode van 1000 na Christus tot 1850 wordt gekenmerkt door grote landschappelijke ontwikkeling waarbij de mens het landschap naar haar hand zet. Tot slot wordt het ontstaan van het huidige landschap in de periode 1850 tot heden beschreven. Ook in deze periode zijn er grote ontwikkelingen geweest die zijn sporen hebben nagelaten in het landschap.

4.1 Natuurlijk landschap | Laatste ijstijd tot circa 1000 na Chr.

Nederland heeft in het Laat Pleistoceen, de laatste ijstijd twee gezichten. In het eerste deel, het Eemien 128.000-116.000 jaar geleden, is West Nederland grotendeels bedekt door de zee. Het resterende land, waaronder Limburg, is bedekt met warme, gematigde bossen. De Maas heeft al grotendeels haar huidige loop. De oevers van de meanderende rivier zijn waarschijnlijk begroeid met dichte bossen.

In de periode daarna, het Weichselien 116.000-10.500 jaar geleden, wordt het langzaam koud en droger. De zee trekt zich steeds verder terug omdat veel zeewater door de dalende temperaturen werd vastgelegd in poolijs. Het klimaat in Nederland verandert. De winters zijn streng tot zeer streng en de maximumtemperatuur in de zomers dalen door de jaren heen gestaag. Het is gemiddeld droger, maar in het voorjaar komen grote hoeveelheden smeltwater vrij. De Maas verandert in een vlechtend netwerk waar steeds weer andere lopen worden gekozen.

(geologievannederland, 2018)

In deze periode zwervt de mens als jager-verzamelaar door het gebied. De invloed van de mens op het landschap is gering, maar neemt in de loop van de tijd toe. Aan het einde van de laatste ijstijd maakte het nomadische leven van jager-verzamelaar langzaamaan plaats voor een meer gebied gebonden leven. Door de opwarming van de aarde komt er steeds meer begroeiing en kent een steeds grotere diversiteit. Dit biedt voor de mens steeds meer bestaansmogelijkheden en leid langzaamaan tot permanente bewoning.

Al in 4000 v Chr. ontstaan de eerste boerennederzettingen in de regio. Met de introductie van de landbouw wordt de invloed van de mens op het landschap steeds groter. Het gericht afbranden van het terrein voor de ontwikkeling van gewassen, een steeds verdere ontwikkeling van wildbeheer en beginnende domesticatie van dieren hebben een groeiende invloed op het landschap. De lagergelegen gronden in de beekdalen worden in gebruik genomen als weien hooilanden en er ontstaan natte en droge heideontginningen. Nog lange tijd combineert de mens een meer agrarisch gebruik met jagen en verzamelen, voor een optimaal voedselpakket. Uit deze tijd stammen de grafheuvels, de oudste landschapselementen aanwezig in het gebied. (Renes J., 1997)

Zichtbaarheid in het huidig landschap:

- Oorspronkelijk hoogteverschillen ontstaan door het vlechtend systeem van de Maas.
 - Hoogteverschillen langs de Smidstraat
 - Hoogteverschillen doorsneden door Maubroekstraat
 - Glooiingen Heioord
- Grafheuvels Heioord

4.2 De culturele dorpsgebieden | Periode 1000 na Chr. tot 1850

Van het oorspronkelijk vlechtend beeksysteem zijn de Itterbeek in het zuiden en de Uffelse beek in het noorden overgebleven. De beken zijn van wezenlijk belang voor de vestiging van de mens in het gebied. De bevolkingsdichtheid groeit in deze periode sterk en de bewoners raken steeds meer gebonden aan vaste woonplaatsen. Nederzettingen worden gesticht op de grens tussen de bouwlanden en de goede graslanden in de beekdalen.

Het landschap kent in deze periode een sterk versnipperd reliëf wat zorgt voor een kleinschalige inrichting. Er ontstaat een kampenlandschap, omgeven door houtwallen. Op delen van de rivierbeddingen die goed ontwateren, liggen wei- en hooilanden. Bouwlanden liggen op de hoger delen. Daartussen liggen moeilijk te ontginnen bossen, heidegronden en moeras. (Renes], 1997)

Op kaarten uit de periode 1771-1778 is een duidelijke driedeling in het landschap te zien:

- Bewoning in de historische kernen;
- Landbouwgronden rondom de bewoning met akkers op de hoge en droge delen, en graslanden in de beekdalen;
- Heide, moeras en bos rondom bewoning en landbouw, die extensief benut worden voor houtkap en het houden van schapen. (RAAP, 2010)

4.2.1 Bewoning

Begin 12e eeuw wordt aan de Itterbeek, Neeritter gesticht. Neeritter was een zogenaamd vrijdorp van de het Bisdom van Luik. Dat betekende dat het dorp een vrijstelling had in het door de Staten van Luik opgelegde belastingen. Verder was het dorp, tot op zekere hoogte, gevrijwaard van inmenging van het Luikse gerechtshof. Neeritter ontwikkelt zich tot een groot dorp met een bijna stedelijk karakter, en ligt te midden van uitgestrekte velden. De dorpskern bestaat in die tijd uit een hoofdstraat die uitkomt op een driehoekig marktplein met een parallelstraat en enkele zijstraten. Tot Neeritter behoren ook de woonkernen Molenbeersel en Manestraat.

Rond 1260 wordt benedenstrooms van Neeritter, op een doorwaardbare plaats in de Itterbeek, het dorp Ittervoort opgericht. Het is een klein kerkdorp van een paar huizen en een watermolen rond een bijkerk van de kerk van Thorn. Ittervoort behoort tot het land van Thorn, waaronder ook de dorpsgemeenschappen van Thorn, Ell en Haler behoorden.

Het noordelijk deel van het gebied kende lange tijd geen echte dorpen. Wel ontstonden er kleine buurtschappen, waaronder het buurtschap Hunsel. Het gebied van Hunsel behoorde tot het land van Kessenich waaruit ook het gebied rond de kern Kessenich behoorde. Hunsel en Kessenich werden van elkaar gescheiden door Neeritter. Hunsel ontwikkelt zich tot de hoofdplaats van de heerlijkheid Bronshorn. Al in 1307 wordt er gesproken over kasteel Bronshorn, een in vakwerk uitgevoerde woontoren met grachten. Veel is er niet bekend over dit kasteel, maar wel duidelijk is dat het kasteel niet lang heeft bestaan.

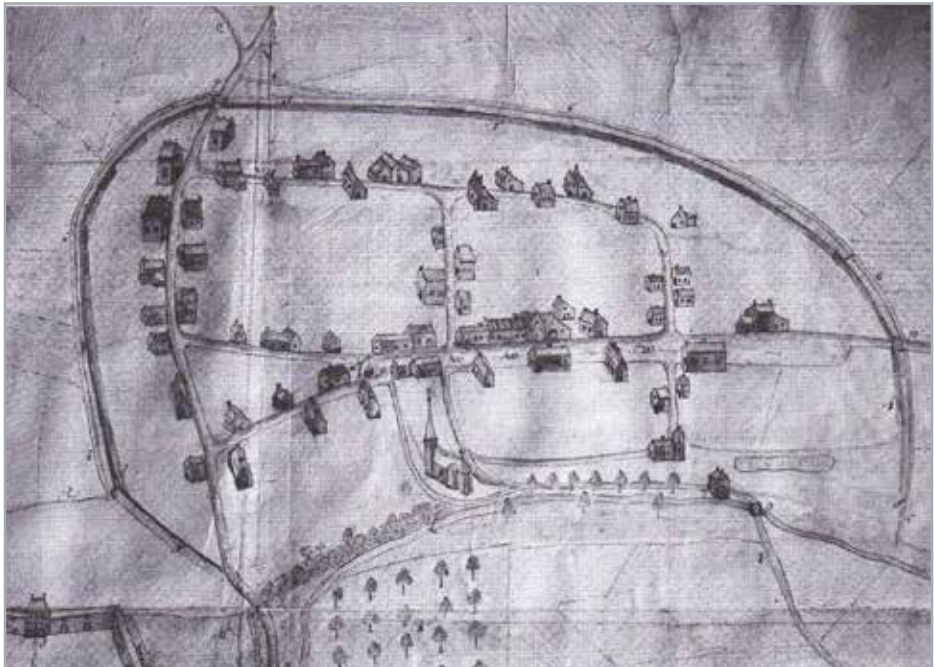
Rond 1370 woedt er een zware pestepidemie in de regio Hunsel, die de hele streek ontvolkt. Het kasteel raakt in onbruik en begint te vervallen. Terugkerende boeren, die gevlucht waren voor de pest, gebruiken bruikbaar materiaal van het kasteel voor de wederopbouw en renovatie van woningen en boerderijen.

Omstreeks 1510 wordt aan de zuidzijde van Neeritter, aan de Itterbeek het kasteel Borgitter gebouwd. In de volksmond is dit kasteeltje beter bekend als 'Het Witte Kasteeltje'. Rond 1700 raakt het kasteel in verval, waarna het kasteel zo goed als volledig verdwijnt. Alleen de hoektoren blijft behouden.

(Renes], , 1997)

4.2.2 Omwalling Neeritter

Gedurende de opstand van Nederland tegen de koning van Spanje heeft Neeritter veel te leiden onder rondtrekkende, rovende krijgsgroepen, die in de winterdag vanwege de moerassigheid van het gebied niet vochten. Het dorp vraagt in 1584 aan haar grondheer toestemming om het dorp te mogen versterken met wallen en grachten. Na de ontvangen toestemming wordt een omwalling en een brede gracht aangebracht. De gracht word met water gevoed vanuit de Itterbeek. In de vier toegangen tot het dorp liggen houten bruggen, die in tijden van gevaar worden opgehaald. Er mochten geen andere bruggen aangelegd worden, wat voor de bewoner mogelijk een bron van ergernis is geweest. Wellicht is dit de reden geweest waarom in 1717 de wal is afgebroken en de gracht is gedempt. Dit is tegen de wil van het Domkapittel, dat een groep soldaten te paard stuurt en enkele bewoners gevangen neemt. De gevangenen worden pas vrijgelaten als de omwalling in ere is hersteld, wat in 1718 wordt gerealiseerd. De inwoners van Neeritter moeten zelf de kosten voor wederopbouw, alsook de kost van de gevangenen betalen. (Renes J., 1997)

Kaart: Omwalling Neeritter (N. de Waal)

4.2.3 Landbouw

In deze tijd neemt het landbouwkundig gebruik steeds verder toe, waardoor steeds meer bos wordt omgezet naar landbouwgrond. In de bossen ontstaan steeds meer open plekken, en het elzenbroekbos verdwijnt langzaam. Door een sterke bevolkingsgroei, groeit de vraag naar voedsel. Er ontstaan steeds meer aaneengesloten akkerlanden in open akkercomplexen, ook wel ‘velden’ genaamd. Velden zijn grote stukken akkerland waarbinnen de houtwallen en heggen grotendeels ontbreken. Dit geeft de velden hun kenmerkende openheid. De vruchtbaarheid van de bodem op de zandgronden wordt bevorderd door het onderwerken van zure grond, zoals plaggen en bosstrooisel. Ook de mest van de groeiende veestapel wordt gebruikt voor het vruchtbaar maken van arme grond.

Naast open akkercomplexen, ontstaan ook kleinere en meer geïsoleerd gelegen kamptongingen. De kampen liggen wat verder weg van de akkerarealen. Ze zijn omgeven door een haag of houtwal, waarbij de begroeiing vaak bestaat uit geriefhout. Houtwallen trekken ook een specifieke fauna aan. In de winter vormen houtwallen een geschikte schuilplaats voor konijnen en patrijzen. Ook worden solitair staande bomen geplant, die als schaduwplaats voor vee dienen.

De nattere delen in de beekdalen, zijn door hun natte ligging minder geschikt voor het gebruik als akkerland. Ze zijn daarentegen zeer geschikt als hooi- en weiland (beemden). Het hooi van deze gronden wordt in de winter als voer gebruikt voor het vee. Ook het natuurlijk watersysteem wordt op grote schaal beïnvloed. Zo worden waterlopen gegraven om natte gebieden te ontwateren, en geschikt gemaakt voor landbouwkundig gebruik. (RAAP, 2010)

In het middendeel van het plangebied lagen drie grote hoeves; Venden Hof, Emonts Hof en Schrürs Hof. (Waal, 2018)

4.2.4 De drie Eijgen

Tussen de dorpen Kessenich, Neeritter en Thorn ligt een nat broekgebied, het Vijverbroek. De gronden worden gemeenschappelijk gebruikt, en zijn zeer belangrijk voor het dagelijks leven van die tijd. Er wordt geriefhout gehakt, bijen gehouden, turf gestoken en hooi gewonnen. De gronden worden gebruikt als extensief weidegrond voor schapen en runderen. Verder levert het een grote hoeveelheid plaggen, wat wordt gebruikt om mest mee te vermengen. Dit mengsel wordt gebruikt om de armere landbouwgronden vruchtbaar te maken. Voor de bevolking is ook het vruchtgebruik van groot belang. (RAAP, 2010)

In 1618 verklaren de schepenen van Kessenich en Neeritter dat deze twee dorpen, samen met Thorn de Drie Eijgen worden genoemd en dat zij gezamenlijk opkomen voor de verdediging van hun rechten op de heide- en turfgronden in het Vijverbroek. De Drie Eijgen lijken meer te zijn dan alleen een gemeenschap van rechthebbende op woeste gronden. Ze werken ook samen in het berechten van misdadigers, maar de samenwerking moet vooral gezocht worden in de ontginningsgeschiedenis van het gebied. (Rensch, 2010)

4.2.5 Infrastructuur

Ontginningen gaan gepaard met een uitbreiding van de infrastructuur. Als verbinding tussen dorpen, watermolens en de belangrijkste boerderijen ontstaat een netwerk van zandwegen en paden. Tussen de boerderij en het akkerland vindt veel vervoer van goederen plaats als mest, plaggen en oogst. Op belangrijke kruispunten worden kapelletjes en wegkruizen geplaatst. Grotendeels is de infrastructuur vanuit de Middeleeuwen nog steeds in het landschap herkenbaar is. (RAAP, 2010)

Napoleon legt rond 1800 een napoleonsweg vanuit België richting Nederland aan. Uiteindelijk komt hij niet verder dan de grens met Nederland. Nadat Napoleon verdreven is, wordt de Napoleonsweg in de periode 1815-1830, onder leiding van koning Willem I, alsnog voltooid en verbindt Ittervoort met Blerick bij Venlo. De Napoleonsweg is de basis van de huidige N273. (Waal, Geschiedenis Armenmolen, 2018)

4.2.6 Watermolens

Door bevolkingstoename, neemt ook de vraag naar meel toe. De meelproductie wordt opgevoerd, waardoor ook de omvang van de molenstenen toeneemt. Om deze zware molenstenen te laten draaien, werd gebruik gemaakt van stromend water. In het stroomgebied van de Uffelse beek en Itterbeek hebben in totaal 15 watermolens gestaan, waarvan er vijf binnen het plangebied liggen; de Uffelse watermolen op de Uffelse beek en de Kasteelmolen, Armenmolen, Schouwsmolen en Luijensmolen op de Itterbeek. De beken zijn niet altijd geschikt om een molen te laten draaien. De beek moet voldoende stroomsnelheid en debiet hebben. Om langzaam stromend water krachtiger te maken en om voldoende watercapaciteit te krijgen, mag de molenaar het water opstuwen (stuwrecht). Hoe hoger het water wordt gestuwd, hoe meer energie uit de waterstroom gehaald wordt. (Waal, 2018) (RAAP, 2010)

Molenaars hadden regelmatig conflicten over het opstuwen van het waterpeil. Als de molenaar stroomopwaarts het water te lang vasthoudt, heeft de molenaar stroomafwaarts onvoldoende water om het rad te laten draaien. Door het stuwen ontstaan ook bovenstrooms problemen. Kelders en woningen lopen onder en boeren hebben regelmatig ruzies met molenaars over te hoge waterpeilen. Om hier een einde te maken wordt in 1778 een verordening ingesteld die het stuwpeil en het schoonhouden van de beek regelde. (Goede, 2018)

‘De essentie van de bedrijfsvoering van watermolens is dat de gewenste doorlaat van het water geschiedt via een in het water bij de molen gelegen stuwinrichting met minimaal twee sluisen, en wel een maalsluis en een lossluis. Bij het optrekken van de maalsluis stroomt het water op of tegen het waterrad; de lossluis voert het water om het waterrad heen, indien er niet gemalen wordt of indien de stroom een te hoge waterstand heeft.’

(Heemskerk, 1992)

Uffelse watermolen

Begin 15e eeuw is op de Uffelse beek, nabij kasteel Bronshorn, de Uffelse watermolen gebouwd. Dit is de eerste en oudste banmolen in het land van Kessenich. Het is destijds de enige banmolen in de regio en iedereen in het land van Kessenich is verplicht het graan hier te laten malen. De Uffelse watermolen is in de loop van de eeuwen regelmatig bron van conflict geweest, omdat de plicht van graan malen nogal eens ter discussie staat. Prijs, kwantiteit en kwaliteit van de gedwongen malingen (molenrecht) en de hoogte van het water in de Uffelse Beek (stuwrecht) zijn inzet van menig geschil. De molenaar krijgt scheploon, wat betekent dat hij een deel van het gemalen product mag houden voor eigen gebruik. Dit leidt regelmatig tot onenigheid, omdat men vindt dat de molenaar teveel voor zichzelf houdt. In 1726 loopt een ruzie zo hoog op dat de molen in brand word gezet, waarna deze volledig afbrandt. Twee jaar later is de molen weer opgebouwd. In 1742 en 1879 wordt de molen nogmaals getroffen door brand. Alle keren is de molen opnieuw opgebouwd, met diverse aanpassingen. (Klerkx, 2018)

De Uffelse watermolen, eind jaren '50 (boek: De kroetwès van P. Roost)

Kasteelmolen

Halverwege de 15e eeuw wordt op de Itterbeek, nabij Kasteel Borgitter, de Kasteelmolen of Borghmolen gebouwd. De Kasteelmolen dient als banmolen voor “half het land van Kessenich en Kinrooi”. De andere helft van het land van Kessenich en Kinrooi moet het graan laten malen bij de Uffelse watermolen.

(Renes J. , 1997) (Reinders, 2018)

Schouwsmolen

De Schouwsmolen dateert uit omstreeks 1630. Het gebouwencomplex bestaat uit een molengebouw en een woonhuis. In de beek zijn keermuren, een scheiding tussen maal- en losgoot en een waterrad geplaatst. Van oorsprong is de Schouwsmolen een banmolen, waar de inwoners van Ittervoort, Winkel, Stramproy, Beersel, Haler en Ell hun graan moeten laten malen. (Roost, De (water)molens van Ittervoort, 2018)

De Schouwsmolen, rond 1960
(boek: De kroetwès van P. Roost)

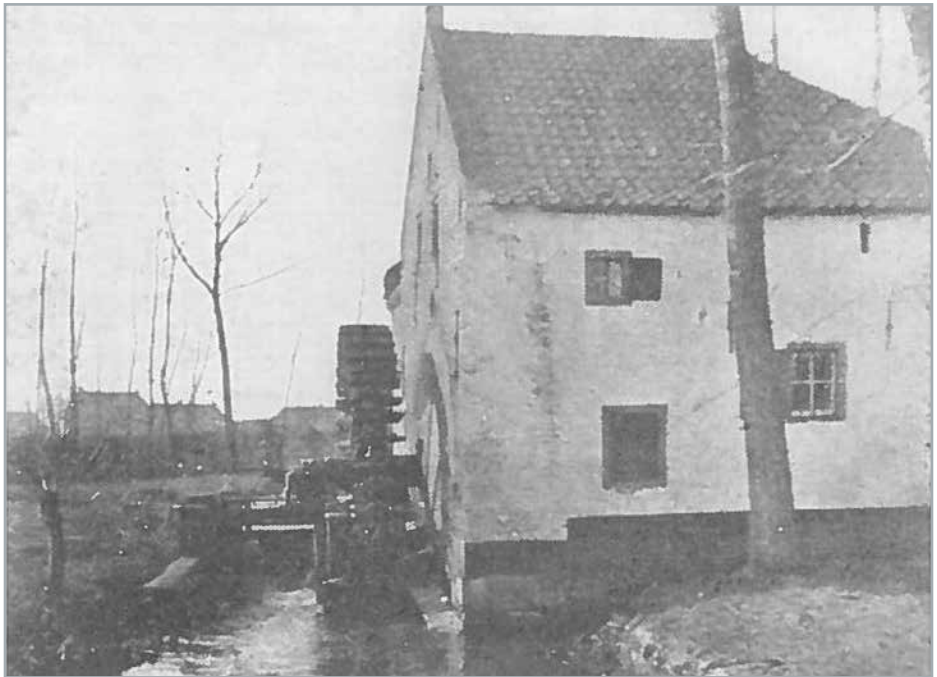
Luijensmolen

In de 17e eeuw wordt benedenstreams van de Schouwsmolen, de Luijensmolen gebouwd. De molen is ingericht voor het malen van koren. In 1792 bestaat het eigendom van de molenaar uit een huis, de molen en een boomgaard tussen de beek en straat. (Roost, De (water)molens van Ittervoort, 2018)

Armenmolen

In 1280 wordt de watermolen van Neeritter, beter bekend als de Armenmolen, voor het eerst genoemd. Van oorsprong is deze molen een banmolen, waar de inwoners van Neeritter verplicht het graan moeten laten malen. Dit leidt tot conflicten omdat men de banaliteit (verplichting tot malen) niet erkent. Ook is er altijd strijd tussen de kasteeleigenaren van Kasteel Borgitter en de molenaar van de Armenmolen over de waterstand van de Itterbeek. Voor het functioneren van de molen, wordt het water opgestuwd waardoor de beek ter hoogte van het kasteel overstroomde. Tussen 1451 en 1530 wordt de molen toegewezen aan het armbestuur.

(Waal, 2018) (Roost, De Armenmolen van Neeritter, 2018)

De Armenmolen, rond 1925 (boek: De kroetwès van P. Roost)

Neeritter den 13 Jul 1839

“De ondergetekende leden van het armbestuur der gemeente Neeritter Hertogdom Limburg. Zijdelings onderrigt zijnde, dat men ten Kinroy, Kanton Maesijck (België) , opnieuw bezig is een groot aantal heide tot vloeibeemden te maken, waarop de watergraanmolen der armen deze gemeente toebehoorende, gelegen is, zal moeten getrokken worden, en waarvoor wederom eene sluis, in evengemelde beek, zal moeten geplaatst worden, zoo dat het water alsdan, om zoo te zeggen, geheel uit de beek zal worden getrokken..... “

(Waal, Geschiedenis Armenmolen, 2018)

4.2.7 De grens

Door de eeuwen heen horen verschillende delen van Limburg bij verschillende Europese staten en staatjes. Dat begint met vorstendommen als Luxemburg, Luik en Gelre maar verandert door de geschiedenis heen naar grote Europese mogendheden. De Republiek der Verenigde Nederland, de Spanjaarden, de Oostenrijkse Habsburgers en de Fransen. Allemaal hebben ze door de eeuwen heen Limburg tot hun grondgebied geteld.

Het wisselen van eigenaar bleef zo tot 1815, als na de Franse bezetting het Verenigd Koninkrijk de Nederlanden wordt opgericht. Maar als snel begint het te rommelen. In 1830 roepen de Belgen hun onafhankelijkheid uit. Limburg sluit zich grotendeels aan bij de opstand. Alleen de stad Maastricht en de gemeente Mook blijven trouw aan Nederland. Tot de vrede met België in 1939 staat Limburg grotendeels onder Belgisch gezag.

De vrede wordt in 1839 getekend in Londen. Nederland erkent België als soevereine staat en Limburg speelt daarbij een belangrijke rol. Limburg wordt onderdeel van een grote uitruil van land. België lijft een deel van Luxemburg in, wat dan nog onder Nederlands gezag staat. Als compensatie krijgt Nederland het oostelijk deel van Limburg terug, maar het gebied blijft ook lid van de Duitse bond, een samenwerking tussen onafhankelijke Duitse Staten. (1Limburg, 2017)

Zichtbaarheid in het huidige landschap:

- Oorspronkelijk stratenpatroon Neeritter;
 - Driessenstraat
 - Bosstraat
 - Lambertusstraat
 - Krekelbergplein
- Kasteel Borgitter; hoektoren is nog origineel;
- Wal Neeritter; als structuur nog aanwezig, niet herkenbaar als historisch element;
- Kleinschalig landschap Heioord, kamponggingen;
- Vijverbroek; voormalig Drie Eigen;
- Oorspronkelijke infrastructuur;
 - Driessenstraat, Bosstraat, Lambertusstraat Neeritter
 - Smidstraat
 - Zandpaden Heioord en buitengebied
 - Napoleonsbaan
- Watermolens;
 - Uffelse watermolen; in gebruik als horeca
 - Kasteelmolen (be); in gebruik als woning, opengesteld op aanvraag
 - Armenmolen; in gebruik als woning, beperkt opengesteld
 - Schouwsmolen; functioneert nog als graanmolen, maandelijks opengesteld
 - Luijensmolen; in gebruik als woning

4.3 Het recente landschap | Periode 1850 tot heden

Omstreeks 1850 heeft de bevolking van Neeritter een omvang van circa 730 inwoners, waarvan 700 binnen de wallen van het dorp wonen. In de 19e eeuw zijn alle gronden die geschikt zijn voor landbouwkundig gebruik, ook als zodanig in gebruik genomen.

4.3.1 Landbouw

In de negentiende eeuw zijn de woeste gronden grotendeels verdeeld, deels in eigendom van gemeenten. Tussen 1900 en 1985 heeft het landschap meer veranderingen ondergaan dan ooit tevoren. Ontginningen en ruilverkavelingen zorgen voor de meest drastische wijzigingen. Twee derde deel van de ingrepen in het landschap dienen een agrarisch doel. Vooral moderne landbouweisen hebben impact op het ruimtegebruik. (Rutten, 1992)

Tot aan de WOII wordt de landbouw door mensenhanden en vee bewerkt. Na de WOII komen landbouwmachines in trek. De mechanisatie van de landbouw doet zijn intrede. Percelen worden vergroot om efficiënter te kunnen bewerken. Ruilverkaveling was daarvoor een geschikte oplossing. Het kleinschalig kampenlandschap maakt langzaam plaats voor een grootschalig landschap. Landschapselementen verdwijnen en het landschappelijk beeld wordt steeds weidser en open. Alleen in het westelijk deel van het gebied blijft het oorspronkelijk kleinschalige mozaïeklandschap behouden.

Met de uitvinding van de kunstmest, tweede helft 19e eeuw, komt er een einde aan het gebruik van dierlijke mest in de landbouw. Steeds meer grond kan in gebruik genomen worden voor akkerbouw. De bolle akkers, die in de loop der eeuwen zijn ontstaan, worden niet verder opgehoogd en zijn sindsdien min of meer stabiel gebleven. De beekdalen blijven altijd wei- en hooilanden, hoewel door verbeterde ontwatering ook de akkerbouw langzaam de dalen in is gekropen.

4.3.2 Infrastructuur

In de periode 1915-1935 heeft een stoomtram door het plangebied gelopen. Het is onderdeel van de tramlijn van Roermond naar de Belgische grens bij Kessenich. Zowel het mensenvervoer als goederenvervoer gaan over een metersporige tramlijn. In 1915 is de officiële opening van de spoorlijn. De lijn liep grotendeels parallel aan de Napoleonsbaan en zowel in Neeritter als Ittervoort is een station. Ondanks weerstand van de bevolking, wordt de tramlijn in 1935 opgeheven. Het personenvervoer wordt vervangen door een busdienst, en het goederenvervoer door een vrachtautodienst. (Clout, 2000)

Begin 20e eeuw wordt het gebruik van de auto steeds meer een algemeen goed. De behoefte aan goede wegen groeit. In 1927 wordt het Rijkswegenplan opgesteld en worden de belangrijkste wegen in kaart gebracht, waaronder de rijksweg Venlo-Neeritter (Napoleonsbaan). Lokaal wordt het wegennetwerk verder ontwikkeld, voornamelijk aangelegd door gemeenten en particulieren en zijn overwegend onverhard. Halverwege de 20e eeuw bepaalden zandwegen nog het beeld in het buitengebied.

In de 20e eeuw wordt ook het asfalt een algemeen toegepaste vorm van wegverharding. Met de intrede van asfalt neemt het aantal verharde wegen in het gebied toe. Rond 1950 is circa 20-25 km van de wegen in het plangebied verhard, waarna dit jaarlijks met ca. 5 km toeneemt. In het kleinschalige landschap in het westelijk deel van het plangebied zijn nog onverharde wegen aanwezig.

In 1932 wordt het kanaal Wessem-Nederweert voltooid. Het kanaal ligt aan de oostgrens van het plangebied. Het verbindt de Noordervaart en Zuid-Willemsvaart bij Nederweert en de Maas bij Wessem. Het heeft een grote landschappelijke impact. Het bestaande landschap wordt doorsneden door het kanaal, waarna het landschap aan beide zijden van de beek zich onafhankelijk van elkaar door ontwikkeld. (Kadaster, 2018)

In de jaren '50 wordt er een doorgaande weg aangelegd aan de westzijde van het kanaal. In de jaren '60 wordt deze weg doorontwikkeld tot de huidige A2 Maastricht – Eindhoven.

4.3.3 Watermolens

In de 20e eeuw verliezen de watermolen langzaamaan hun functie. Enerzijds door veranderend watergebruik van de beken en anderzijds door de introductie van elektriciteit. Elektriciteit zorgt ervoor dat machines het werk van de molens overnemen. Machines zijn niet afhankelijk van het aanbod van water en kunnen een meer constante kwaliteit en productie leveren.

Uffelse watermolen

In 1961 wordt het waterrecht van de Uffelse watermolen afgekocht, wat definitief het einde betekent van de door waterkracht aangedreven molen. De sluizen van de molen worden afgebroken, de beek verlegd en het molenwiel gedempt. Hierdoor komt het waterrad droog te liggen. Het maalwerk wordt afgebroken en vervangen door een met dieselmotor aangedreven hamermolen. Tot eind 1983 word hiermee bedrijfsmatig gemalen. (Klerkx, 2018)

Kasteelmolen

In 1950 stopt de laatste molenaar van de Kasteelmolen, en daarmee stopte de molen met malen. In 1976 wordt de Itterbeek verlegt naar de rechte Lakerstraat, aan de andere zijde van kasteel Borgitter. De watertoevoer naar de grachten van het kasteel verminderen, waardoor ook de watertoevoer naar de Kasteelmolen onvoldoende wordt. De watermolen kan hierdoor helemaal niet meer gebruikt worden. (Reinders, 2018)

Armenmolen

In de crisisjaren van de twintigste eeuw, verandert het gebruik van de Armenmolen. Het armenbestuur van de molen van Neeritter vraagt toestemming de molen te mogen verkopen, mede door de verminderde pachtopbrengsten en het tekort aan water door bevoeiingen van stroomopwaarts gelegen heidegronden. Met de komst van elektriciteit in Neeritter in 1929, verschijnen er elektrische maalmolens. (Waal, Geschiedenis Armenmolen, 2018)

4.3.4 Industrie

Op het kruispunt van de A2 en de Napoleonsweg wordt eind 20e eeuw, ten noordoosten van Ittervoort, een bedrijventerrein aangelegd. In de loop der tijd ontwikkelt het bedrijventerrein zich tot de huidige omvang. Deze is vergelijkbaar met de bebouwde kom van Ittervoort en levert een belangrijke bijdrage in de lokale economie en voorziet in werkgelegenheid. Kenmerkend aan het bedrijventerrein is de zendmasttoren (1989), een baken in het huidige landschap. (Kadaster, 2018)

4.3.5 De grens

De samenwerking tussen Nederland en de Duitse bond gaat goed, totdat de Duitse bond in 1867 ophoudt te bestaan. Het nieuwe, verenigde Duitsland eist Limburg op, maar dat staan de Nederlanders niet toe. De spanningen lopen op en er wordt zelfs gedreigd met oorlog. Maar dan grijpen de grote Europese landen in. Op initiatief van de Russische minister van buitenlandse zaken komen in Londen de grote Europese landen samen voor het tweede verdrag van Londen (1867). Engeland, Spanje, Italië, Frankrijk, gezamenlijk besluiten ze dat Luxemburg onafhankelijk wordt en dat Limburg wordt toegevoegd aan Nederland in plaats van Duitsland. Met dat besluit is het definitief. Sindsdien is Limburg onderdeel van het Koninkrijk de Nederlanden. (1Limburg, 2017)

Dodendraad

Aan het begin van de eerste wereldoorlog (1914-1918) ontstaat aan de grens tussen België en Nederland een enorme beweging aan mensen. Belgen vluchtten naar Nederland, waar aan ongeveer 1.000.000 Belgische vluchtelingen onderdak wordt geboden. Veelal komen deze vluchtelingen in gesloten kampen terecht ver buiten het plangebied.

Enkele maanden na het uitbreken van de oorlog besluit het Duits Militair Bestuur de grens tussen België en Nederland af te sluiten. Over een traject van 300 kilometer wordt een driedradige versperring geplaatst. De middelste draad staat onder lading van 2.000 volt, wat dodelijk is bij de minste aanraking. Al in april 1915 zijn delen van de versperring klaar.

Het traject van de draad volgt de grens niet exact. De draad strekte zicht uit van Antwerpen tot aan Luik. Ter hoogte van Neeritter snijdt de grensdraad het grillige patroon van de grens af, waardoor er kleine stukjes niemandsland ontstaan. In een van die stukjes niemandsland ligt Hoeve Kempkes, een bekend smokkelaarscafé.

Op zeventig plaatsen van het traject van de grensdraad worden poorten in de draad gebouwd, veelal bij grote wegen naar Nederland. Bij slechts twintig van deze poorten mogen burgers de grens passeren. Zo is er ook een poort geplaatst bij Neeritter. Enkel burgers die een Passierschein kunnen tonen, worden doorgelaten. Dit document kon men vaak tegen betaling verkrijgen in een Kommandantur en was slechts een korte periode geldig.

Ondanks de aanwezigheid van de elektrische draad vinden toch zo'n 30.000 Belgen de weg naar Nederland. In totaal zijn ongeveer 7.000 Belgen vanuit bezet gebied actief als spion, die zowel mensen en goederen, als informatie en brieven de grens over smokkelen. In totaal vallen door elektrocutie en geveerschoten bij de grensdraad, circa 1.000 doden. Ongeveer de helft daarvan zijn Belgen, een vierde Duitsers, en de overige slachtoffers zijn Nederlanders, Fransen, Britten en Russen. (Informatiepaneel De Elektrische draad)

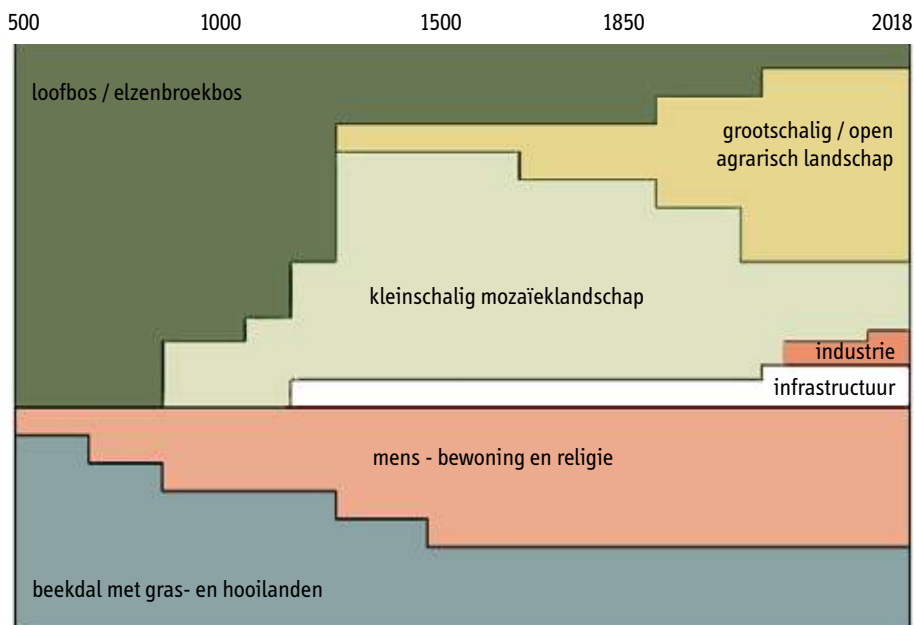
Zichtbaarheid in het huidige landschap:

- Grootschalige landbouw, open gebied tussen Ittervoort en Hunsel (ruilverkavelingen);
- Kanaal Wessem-Nederweert;
- Snelweg A2 Maastricht – Eindhoven;
- Bedrijventerrein Ittervoort;
- Zendmastoren;
- Monument 'De Elektrische Draad'.

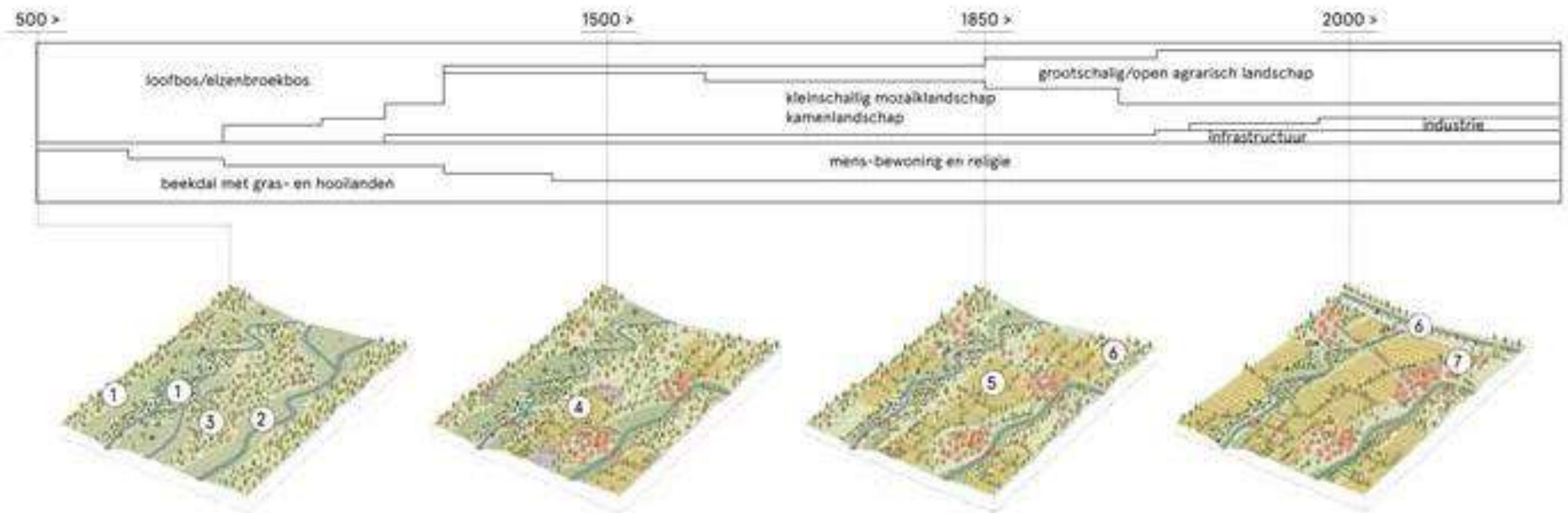
4.4 De ruimtelijke ontwikkelingen in de tijd

Op basis van de landschapsbiografie, kan de ontwikkeling van het landschap schematisch worden weergegeven in een zogenaamde Landschapsmatrix. Het lijkt enerzijds een 'platgeslagen' samenvatting van 1500 jaar ontwikkeling, maar tegelijk geeft het inzicht in welke dynamiek er heeft plaatsgevonden in die periode. De getekende uitsneden weerspiegelen het landschap op verschillende momenten in de geschiedenis. Dit is een interpretatie van het verleden, geen realistische weergave, waarbij bijvoorbeeld de kerk of akker precies op die plek stond.

Van links naar rechts is de tijd uitgezet, startend in het jaar 500 na Christus. De lijn van boven naar beneden stelt het landschap voor. Door de tijd heen zien we een verandering optreden waarbij de invloed van de mens steeds groter wordt door met name landbouw en bewoning.

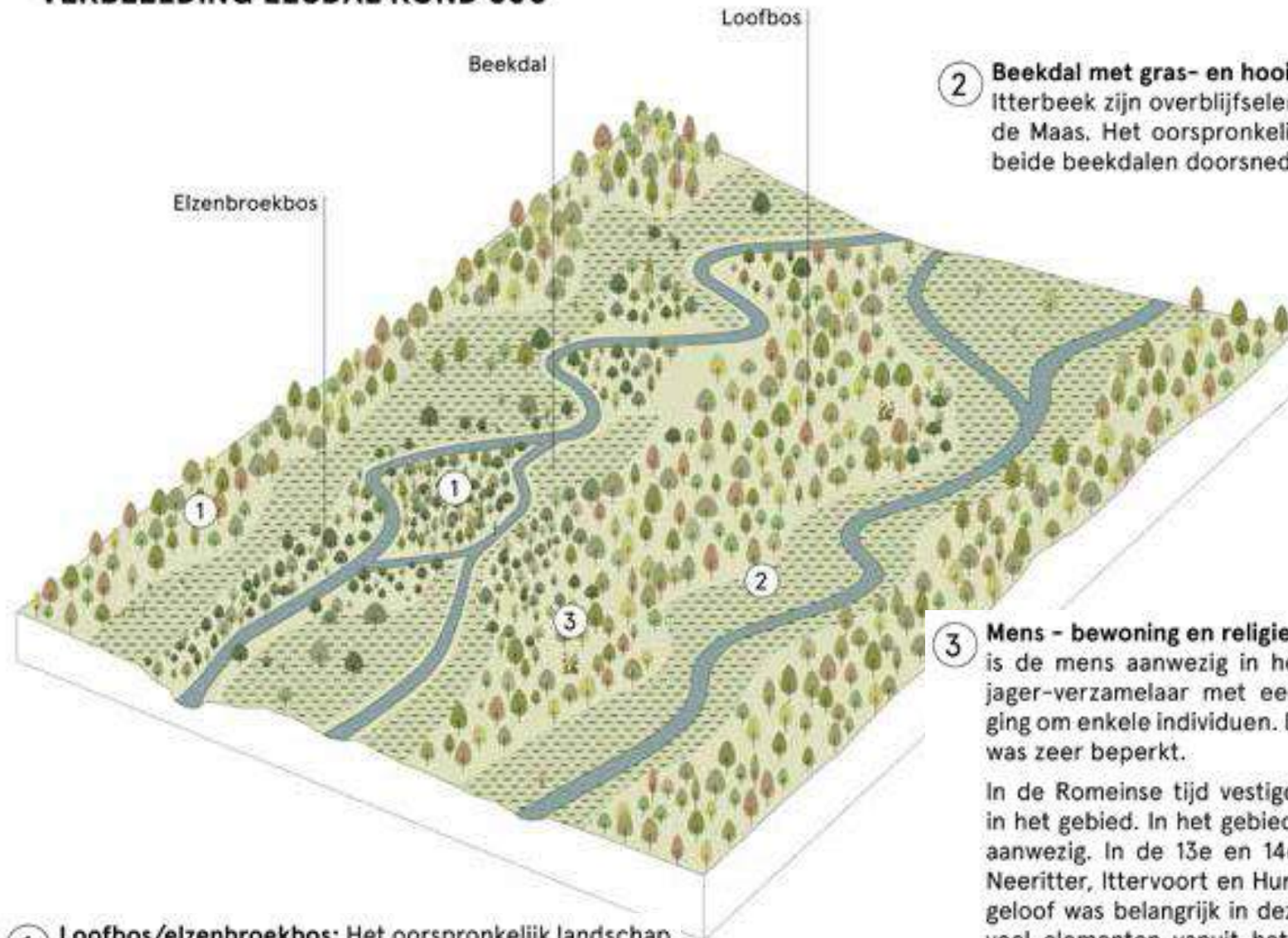

Afbeelding: Landschapsmatrix (Stichting IKL)

Verbeelding tijdslijn Leudal (FLUX)

VERBEELDING LEUDAL ROND 500

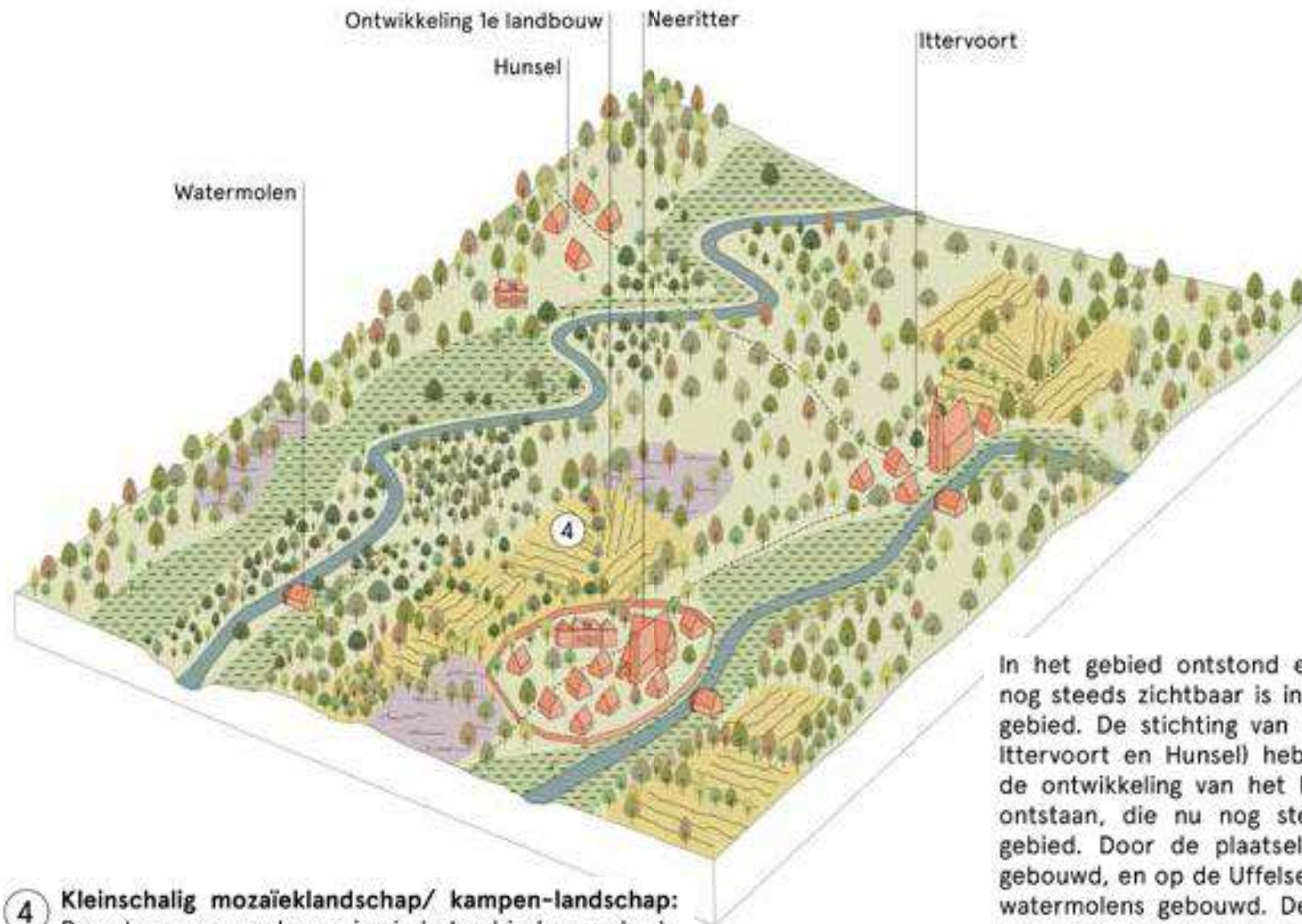
① **Loofbos/elzenbroekbos:** Het oorspronkelijk landschap bestond grotendeels uit bos. Elzenbroekbossen in de natte laagtes en verlandde Maasarmen. Op de hogere koppen in het landschap stond loofbos.

② **Beekdal met gras- en hooilanden :** De Uffelse beek en Itterbeek zijn overblijfselen van het vlechtsysteem van de Maas. Het oorspronkelijk boslandschap werd door beide beekdalen doorsneden.

③ **Mens - bewoning en religie:** Al tijdens de laatste ijstijd is de mens aanwezig in het gebied. In het begin als jager-verzamelaar met een nomadisch bestaan, het ging om enkele individuen. De invloed op het landschap was zeer beperkt.

In de Romeinse tijd vestigden de eerste mensen zich in het gebied. In het gebied zijn uit die tijd grafheuvels aanwezig. In de 13e en 14e eeuw werden de dorpen Neeritter, Ittervoort en Hunsel gesticht. Het katholieke geloof was belangrijk in deze streek. In het gebied zijn veel elementen vanuit het Christelijk geloof terug te vinden zoals kerken, kapelletjes en weghuizen. Het inwonertal groeit in de eeuwen gestaag door tot de huidige omvang.

VERBEELDING LEUDAL ROND 1500

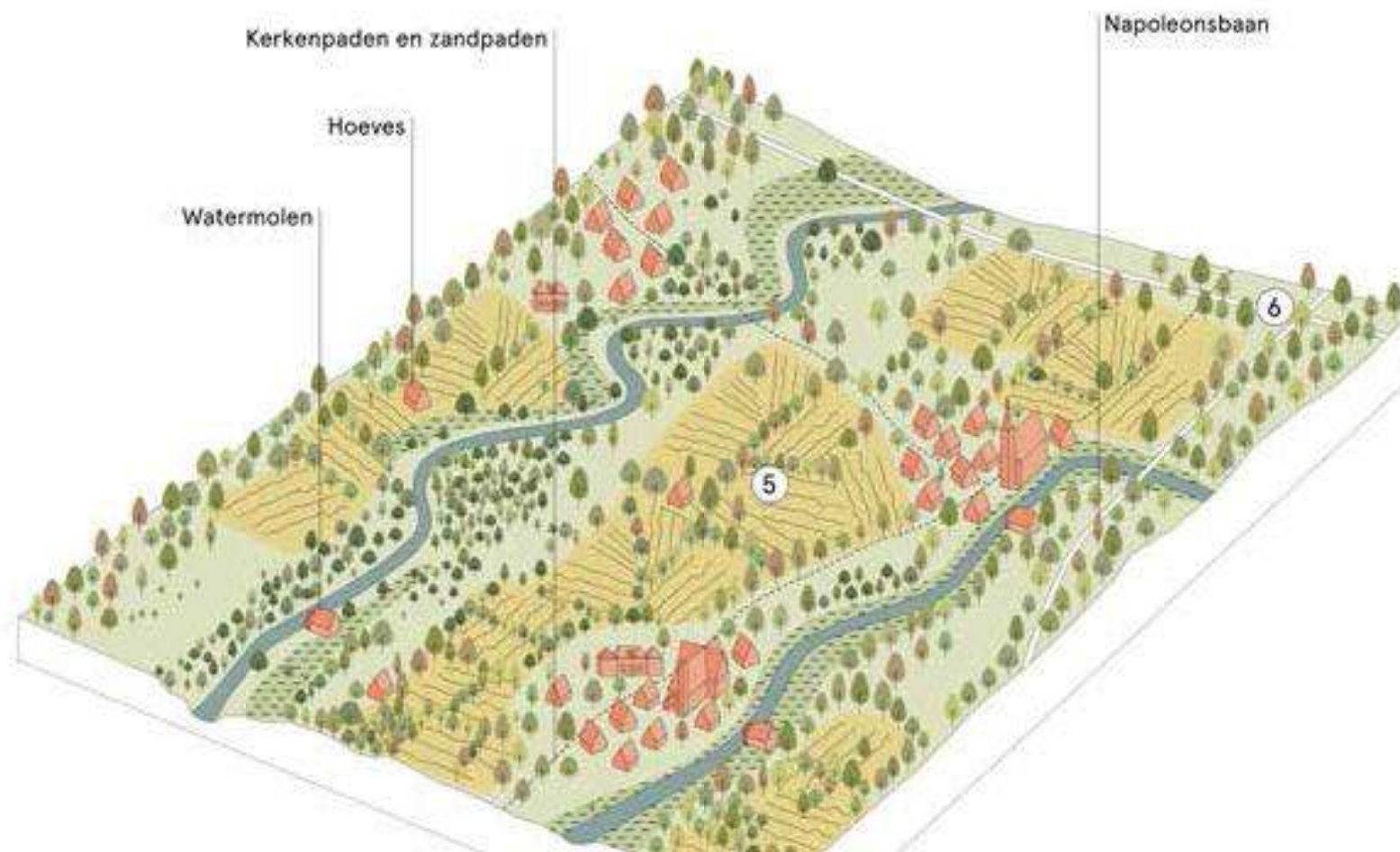

- 4 **Kleinschalig mozaïeklandschap/ kampen-landschap:** Door toename van bewoning in het gebied veranderde het gebruik van het land. De invloed van de mens op het landschap wordt steeds groter. Delen van het gebied werden ontgonnen, waar zich vervolgens heide ontwikkelde.

In het gebied ontstond een kampenlandschap, wat nog steeds zichtbaar is in het westelijk deel van het gebied. De stichting van de drie dorpen (Neeritter, Ittervoort en Hunsel) hebben een grote invloed op de ontwikkeling van het landschap. Wegenpatronen ontstaan, die nu nog steeds aanwezig zijn in het gebied. Door de plaatselijke adel worden kastelen gebouwd, en op de Uffelse Beek en Itterbeek worden watermolens gebouwd. Deze hebben lang dienst als banmolen, waar men verplicht was graan te laten malen. Uiteindelijk hebben een vijftal watermolens in het gebied gestaan. In de 16e eeuw is er een omwalling aangebracht rondom Neeritter. Later is deze volledig afgebroken.

Verbeelding Leudal rond 1500 (FLUX)

VERBEELDING LEUDAL ROND 1850

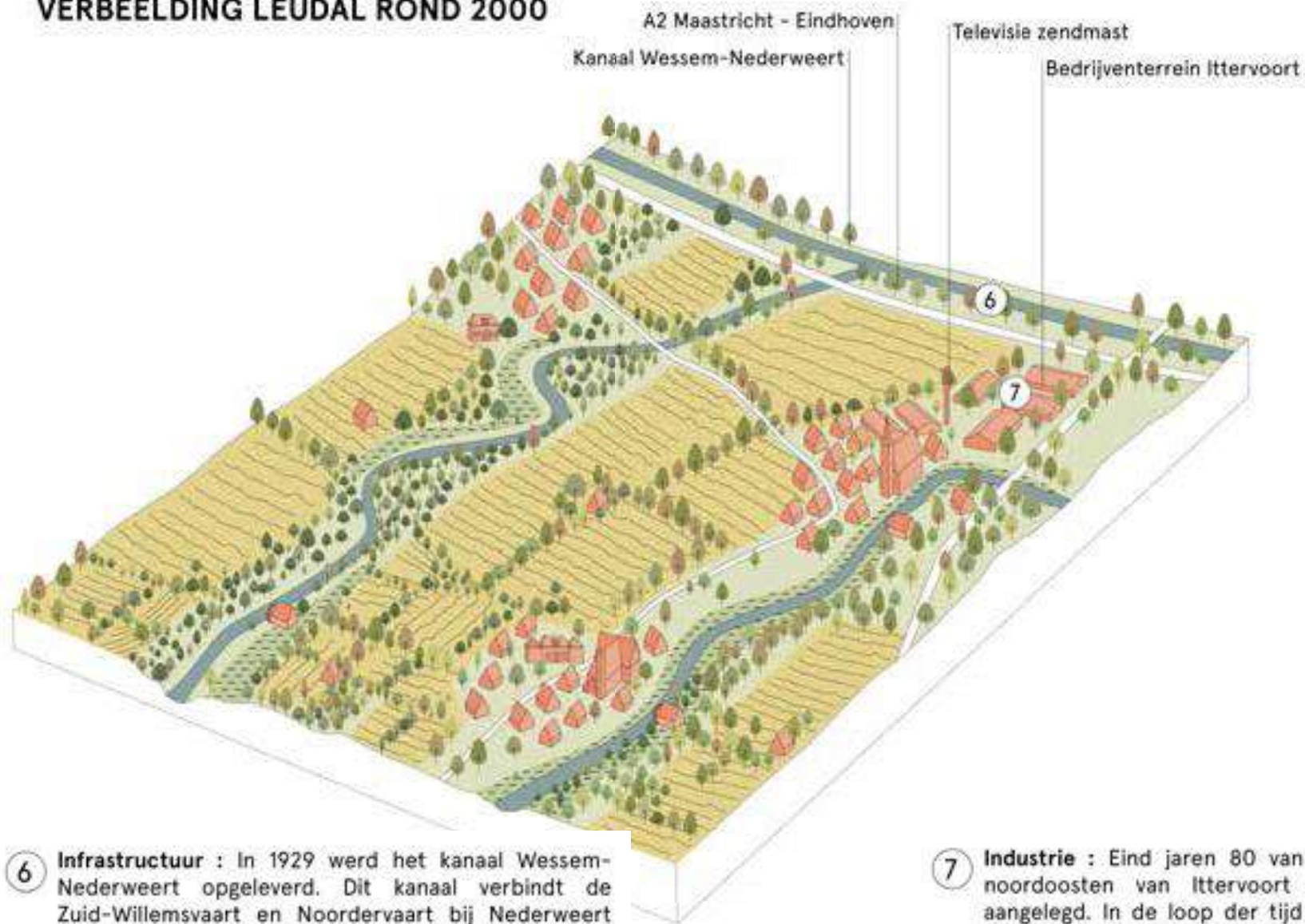

5 Grootchalig/ open agrarisch landschap: In de loop der tijd werd het aandeel van de landbouw steeds groter. Door de mechanisatie van de landbouw in de 20e eeuw werden de landbouwpercelen steeds groter (ruilverkaveling), voornamelijk in het midden en oostelijk deel van het gebied. Het kleinschalig mozaïeklandschap in het westelijk deel bleef bestaan. Kenmerken zijn bolle akkers, grasland en akkers.

6 Infrastructuur: Met de toename van de vaste bewoning in het gebied ontstond een wegenpatroon die deels nog steeds aanwezig is in het gebied. Begin 19e eeuw werd de Napoleonsweg (N273) aangelegd, de verbinding tussen Blerick en Ittervoort.

Verbeelding Leudal rond 1850 (FLUX)

VERBEELDING LEUDAL ROND 2000

⑥ **Infrastructuur** : In 1929 werd het kanaal Wessem-Nederweert opgeleverd. Dit kanaal verbindt de Zuid-Willemsvaart en Noordervaart bij Nederweert met de Maas bij Wessem. Begin jaren '50 van de 20e eeuw werd er een doorgaande weg aangelegd aan de westzijde van het kanaal Wessem-Nederweert. Eind jaren 60 is deze doorontwikkeld tot de snelweg A2 Eindhoven-Maastricht.

⑦ **Industrie** : Eind jaren 80 van de 20e eeuw is ten noordoosten van Ittervoort een bedrijventerrein aangelegd. In de loop der tijd heeft dit gebied zich verder ontwikkeld. Inmiddels heeft het bedrijventerrein een oppervlakte vergelijkbaar met de bebouwde kom van Ittervoort. Het voorziet in werkgelegenheid en is gunstig gelegen ten opzichte van de Napoleonsweg en de A2.

Verbeelding Leudal rond 2000 (FLUX)

5 Kernkwaliteiten

Het landschap van Neeritter-Ittervoort is altijd in ontwikkeling geweest, en ook in de toekomst zal de mens haar omgeving naar haar hand zetten. Maar wat maakt het dat een gebied een eigen identiteit heeft, en hoe voorkom je dat de toekomstige ontwikkelingen afbreuk doen aan de eigen identiteit?

Het plangebied is duidelijk onder te verdelen in twee deelgebieden:

Het Westelijk deel

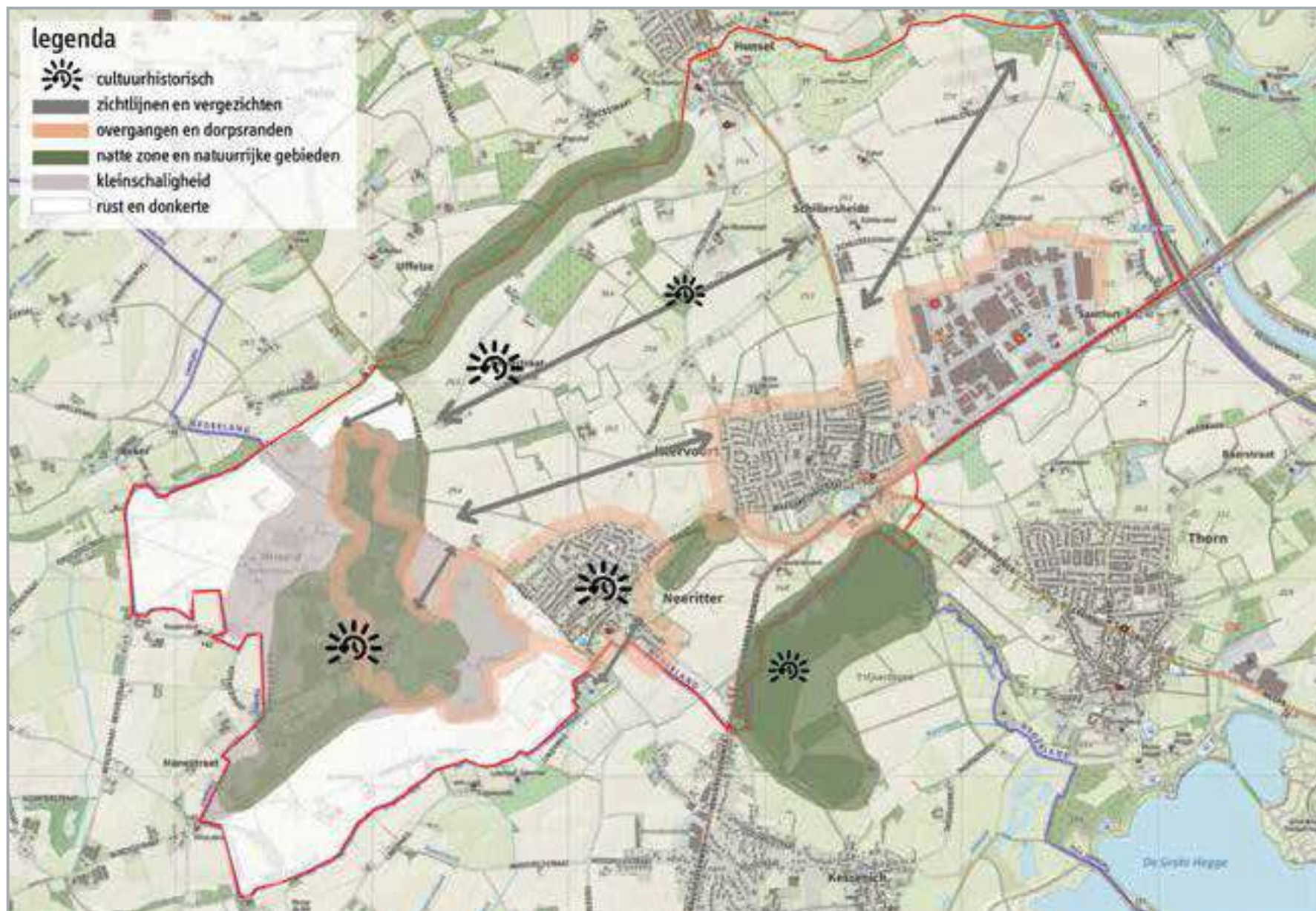
Dit is het gebied ten westen van de Ringstraat en Stienstraat. Het gebied kenmerkt zich door kleinschaligheid, met nog veel oorspronkelijke elementen. Het gebied bestaat hoofdzakelijk uit bos in mozaïeklandschap en velden. Het oorspronkelijk wegenpatroon van zandpaden is nog grotendeels intact.

Het midden- en oostelijk deel

Dit is het gebied tussen de Ringstraat / Stienstraat en de A2. Het gebied kenmerkt zich door een grootschalig, open beeld. Het gebied is hoofdzakelijk in agrarisch gebruik met relatief weinig bebouwing. Het gebied bestaat hoofdzakelijk uit een kampenlandschap met graslanden. Oorspronkelijke landschapselementen zijn grotendeels verdwenen, ten behoeve van de efficiency van de landbouw.

5.1 Positieve landschapsaspecten

De eigen identiteit van het gebied is terug te brengen naar enkele kernkwaliteiten, die gezamenlijk verwoorden wat er uniek is aan dit gebied. Vanuit de landschapsbiografie, aangevuld met de waardering van de betrokken burgers, ondernemers en organisaties, zijn een zevental positieve aspecten benoemd. Op de kaart is duidelijk te zien dat de kernkwaliteiten zich voornamelijk concentreren in het westelijk deel van het plangebied en rondom de kernen van Neeritter en Ittervoort.

Kaart: Kernkwaliteiten landschap (Stichting IKL)

5.1.1 Zichtlijnen en vergezichten

Het midden- en oostelijk deel van het plangebied kenmerkt zich door een open structuur. De weidsheid wordt maar op weinig plekken onderbroken, en er is beperkte bebouwing aanwezig. De vergezichten die deze openheid met zich meebrengt, worden zeer gewaardeerd door de inwoners van het gebied. Ook in de overgangszones naar het westelijk, kleinschalig deel van het plangebied zijn mooie zichtlijnen met een hoge waardering. Daarnaast wordt de zichtlijn vanuit Neeritter naar het, in België gelegen kasteel Borgitter, zeer gewaardeerd.

5.1.2 Cultuurhistorische elementen

Het plangebied kent een rijke geschiedenis die nog op veel plaatsen in het landschap terug te lezen is. Op de kaart zijn cultuurhistorische elementen als sterren aangegeven. Van bepaalde type elementen, is enkel één exemplaar op kaart weergegeven. Deze is representatief voor dat type cultuurhistorisch element. De volgende zes elementen zijn als dusdanig benoemd:

Heioord

De kleinschaligheid van het mozaïeklandschap Heioord wordt zeer hoog gewaardeerd. Het gebied kenmerkt zich door de aanwezigheid van oude omwalde akkers, singels, grafheuvels, kleinschalige weides en bosjes. In het gebied is een uitgebreid padenstructuur aanwezig, die grotendeels oorspronkelijk is en als zodanig terug te zien op oude kaarten. De kleinschaligheid en authenticiteit worden als zeer waardevol benoemd door de inwoners en gebruiker van het gebied.

Dorpskern Neeritter

De oorspronkelijke structuur van het vrijdorp Neeritter is in het huidige stratenpatroon nog duidelijk terug te zien. Daarnaast zijn in de kern nog een groot aantal rijksmonumenten aanwezig, die wijzen naar de rijke geschiedenis van het dorp. De omwalling is, vooral vanuit de lucht, als structuur nog duidelijk aanwezig. De leesbaarheid van de omwalling is minder zichtbaar, en inwoners en bezoekers zullen niet altijd bewust zijn van de belangrijke historische waarde hiervan. Het is mogelijk om de wal grotendeels te bewandelen.

Het Vijverbroek

Het Vijverbroek is een natuurgebied te zuiden van Neeritter, net over de grens met België. Het is gelegen in een oude meander van de Maas. Het gebied is van oorsprong onderdeel van de Drie Eigen, het gemeenschappelijk gebied tussen Neeritter, Kessenich en Thorn. Dit gebied speelde lange tijd een belangrijke rol voor de bewoners van het gebied, als weidegrond, voor het oogsten van brand- en geriefhout en het verzamelen van voedsel.

Watermolens

In het plangebied liggen 5 watermolens, die allen een belangrijke rol hebben gehad in de geschiedenis van het gebied. De watermolens zijn in het verleden van invloed geweest op het gebruik van de beekdalen. De watermolens zijn allen nog aanwezig in het gebied. Geen van hen wordt nog gebruikt om graan te malen. Enkele molens zijn op specifieke momenten te bezoeken, waarbij ook het waterrad nog kan draaien.

Wegkruizen en kapelletjes

In het gehele gebied zijn wegkruizen kapelletjes te vinden. Deze zijn in de afgelopen eeuwen geplaatst langs belangrijke routes en kruispunten. Ze vertellen het verhaal van de aanwezigheid van de Katholieke kerk in het gebied, en dragen bij aan de identiteit van het gebied.

Zendmasttoren

De zendmasttoren is nog relatief recent in het landschap aanwezig. De toren is in het gehele plangebied aan de horizon te zien, en vervult de rol van baken in het landschap. Ook vanaf de snelweg geeft de zendmasttoren aan waar je je bevindt. Ook al wordt de toren niet specifiek mooi gevonden, het draagt bij aan de identiteit en herkenbaarheid van het gebied.

5.1.3 Overgangen en dorpsgezichten

Het plangebied kent deels een kleinschalig landschap, en deels een open landschap. De overgangszone van beide landschapsvormen worden zeer gewaardeerd. Dit geldt ook voor de overgangszones rondom de dorpskernen.

5.1.4 Natte zones en natuur

De beken hebben een belangrijke rol in het ontstaan van het huidige landschap. De plekken waar de beken een (meer) natuurlijke vorm hebben, worden hoog gewaardeerd. In de meanderen delen van de Uffelse beek en Itterbeek, is een hogere natuurwaarde aanwezig. Deze delen van de beek fungeren als stapsteen voor diverse soorten. Zo is door bewoners aangegeven dat in beide beken de bever leeft.

Naast de natuur in de beekdalen, wordt ook de natuur op de hogere delen gewaardeerd. Het groen in Heioord, met haar kleinschaligheid, is een leefomgeving van vele dier- en plantensoorten. De aanwezigheid van natuur in combinatie met kleinschaligheid, stilte en donkerte wordt hier als kernkwaliteit van het plangebied benoemd. Ook het Vijverbroek wordt als belangrijk groen element benoemd, zeker ook in combinatie met de geschiedenis van het gebied.

5.1.5 Kleinschaligheid

Het meest westelijk deel van het plangebied kenmerkt zich door een kleinschalig opbouw. Het netwerk van zandpaden, bospercelen, akkertjes, weiltes, singels en bomenrijen, maakt het gebied aantrekkelijk om in te recreëren. De kleinschaligheid van Heioord is een groot contrast met het open gebied in het midden- en oostelijk deel van het plangebied. Door dit duidelijke contrast wordt de aanwezigheid van de kleinschaligheid extra benadrukt en gewaardeerd.

De kleinschaligheid van het gebied wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van diverse soorten landschapselementen. Specifiek worden door de bewoners de volgende elementen als karakteristiek voor het gebied benoemd:

- Solitaire bomen (eeuwige vrijgezellen*);
- Houtwallen;
- Singels;
- Knotbomen (eik en wilg).

De gemeente Leudal heeft een Bomen beleids- en beheerplan (2009-2018) opgesteld. Daarin zijn waardevolle en monumentale bomen benoemd. Alle bomen en landschapselementen zijn geïnventariseerd en te raadplegen via www.groeneparelsinleudal.nl. In het plangebied zijn een groot aantal solitaire bomen, landschapselementen en boomgroepen aangemerkt als waardevol of monumentaal. (Leudal G., 2018)

5.1.6 Rust en donkerte

Door de beperkte aanwezigheid van bebouwing en straatverlichting in het westelijk deel van het plangebied, wordt de kernkwaliteit rust en donkerte nadrukkelijk benoemd door de bewoners van het gebied. Deze kwaliteit wordt uitsluitend toegekend aan het kleinschalige gebied Heioord.

5.1.7 Oorspronkelijkheid infrastructuur

In het gehele plangebied is de oude wegenstructuur nog grotendeels intact aanwezig. Als de huidige kaart over oude kaarten wordt gelegd, komen vele wegen met elkaar overeen. In het midden- en oostelijk deel van het plangebied zijn de wegen grotendeels geasfalteerd en maken deel uit van de doorgaande routes. In het westelijk deel van het plangebied is nog een uitgebreid netwerk van zandpaden en -wegen aanwezig die overeenkomen met de oorspronkelijke routestructuren. Deze authenticiteit wordt hoog gewaardeerd door de bewoners.

* Eeuwige vrijgezel is een term die enkele jaren geleden is geïntroduceerd door Stichting IKL. Met diverse stimuleringsprojecten probeert IKL de aanwezigheid van solitaire bomen in het Limburgse landschap te bevorderen. Inmiddels is de term 'eeuwige vrijgezel' ingeburgerd in Limburg.

5.2 Negatieve aspecten landschap

Door de inwoners van het plangebied zijn, naast de kernkwaliteiten, ook negatieve aspecten van het landschap benoemd. De wens is dat deze aspecten worden aangepakt, om daarmee het landschap nog aantrekkelijker te maken. De volgende negatieve aspecten zijn benoemd;

5.2.1 Verrommeling

Op diverse plaatsen in het landschap vindt verrommeling plaats. Voornamelijk op percelen met landbouwkundig gebruik, met name op akkers waar asperges worden geteeld. In het voorjaar worden de aspergebedden afgedekt met plastic. Na de oogst wordt het plastic opgerold, waarna de rollen op locatie achter blijven.

Daarnaast wordt de opslag van materialen en machines in het buitengebied als een afbreuk aan het landschap gezien. Evenals het gebruik van lelijke materialen en niet-gebiedseigen beplanting bij afscheidingen en afrastering. Verrommeling wordt voornamelijk als negatief aspect benoemd in Heioord.

5.2.2 Grootschalige veehouderij

De komst van grote stallen, met bijbehorende transportbewegingen, geur- en geluidsoverlast worden als negatief ervaren. Het heeft een negatief effect op de beleving van het landschap. Daarnaast heeft het een negatieve invloed op de leefbaarheid van het buitengebied. Dit heeft met name betrekking op burgers in het buitengebied.

5.2.3 Ontwikkelingen België

De ontwikkelingen nét over de grens met België lijken niet afgestemd op de ontwikkelingen aan Nederlandse zijde. Zeker in de grensregio vinden grootschalige ontwikkelingen plaats, met name in de landbouw en veehouderij. Ook de waterkwaliteit vanuit België baart de inwoner van het plangebied zorgen. De wens is een betere afstemming tussen beide landen en lokale overheden over de ontwikkeling van het gebied. Daarbij breder kijken dan de eigen gemeente- en landsgrenzen.

5.2.4 Verschraling landschap

Afname van landschapselementen en het ontbreken van landschappelijke inpassing bij de ontwikkeling van bedrijven wordt als negatief ervaren. De groene elementen in het landschap geven het gebied haar karakter. Door grootschalige ontwikkelingen in de landbouw en ontwikkeling van de industrie is het aantal landschapselementen in de tijd steeds verder afgenomen. De achteruitgang van het landschap wordt als zeer negatief ervaren.

6 Landschapswensen van de burgers

Tijdens de bijeenkomsten zijn door de bewoners van het plangebied Neeritter-Ittervoort diverse wensen uitgesproken. De wensen kunnen onderverdeeld worden in drie typen:

- 1) Beheer en onderhoud van het huidige landschap;
- 2) Ontwikkeling van het landschap;
- 3) Bescherming van landschappelijke kwaliteiten.

6.1 Beheer en onderhoud

Heioord wordt gekenmerkt door haar kleinschaligheid en de aanwezigheid van een uitgebreid padenstructuur. Deze padenstructuur is zeer oud, en is op oude topografische kaarten terug te zien. De paden worden recreatief gebruikt door wandelaars, fietsers en ruiters. Door de inwoners van het gebied is aangegeven dat het onderhoud van de paden aan de wensen overlaat. Voornamelijk het snoeien van de paden behoeft meer aandacht.

In de zomerperiode, bij lang aanhoudend droog weer, worden de zandpaden zeer mul. Hierdoor zijn ze moeilijk te begaan, zowel te voet als met de fiets. Ook dit vraagt aandacht.

Vanuit zowel de burgers als de gemeente leeft de wens om de omgeving van Neeritter recreatief beter te ontwikkelen. Goed beheer en onderhoud van de padenstructuur is daarbij een must.

Het opstellen van een verordening tegen het zichtbaar laten liggen van landbouwplastic is een van de wensen om verrommeling van het landschap tegen te gaan.

6.2 Ontwikkeling

Op diverse plekken in het plangebied zijn in de loop der tijd elementen verdwenen of minder zichtbaar geworden. De wens is nadrukkelijk benoemd om het gebied op diverse plekken te ontwikkelen en te versterken. Dit komt de beleefbaarheid van het landschap ten goede, en daarmee de leefbaarheid voor haar inwoners.

6.2.1 Recreatie

Door zowel de inwoners van het plangebied als de gemeente is de wens uitgesproken om de omgeving van Neeritter recreatief verder de ontwikkelen. De vele historische elementen in het gebied, alsook de kleinschaligheid van Heioord biedt vele kansen voor verdere recreatieve ontwikkeling. Daarbij wordt nadrukkelijk gewezen op de historische elementen in het landschap. De geschiedenis van het gebied kan daarbij als kapstok dienen.

6.2.2 Cultuurhistorie

Het plangebied kent een rijke historie. Alleen is deze historie niet altijd zo goed zichtbaar. Ook de unieke waarden vanuit het gebied worden niet als zodanig uitgedragen. De ontwikkeling van diverse cultuurhistorische elementen kunnen een bijdrage leveren aan de beleefbaarheid van de geschiedenis.

6.2.3 Leefbaarheid

De vergrijzing in het gebied is duidelijk zichtbaar in de kernen. De aanwezigheid van sociale, betaalbare woningen voor jongeren is beperkt. Om deze kleine kernen ook voor de toekomst leefbaar te houden, is het van belang dat de bewoning divers is. Het aanbod sociale huurwoningen, in combinatie met betaalbare (tijdelijke) woonconcepten voor starters, moet groeien om meer balans te krijgen in de verhouding jong en oud.

6.2.4 Landschappelijk groen

De kleinschaligheid van Heioord en de omgeving van Neeritter wordt zeer hoog gewaardeerd door de bewoners. In de afgelopen decennia is het kleinschalige landschap steeds meer verdwenen. De bewoners hebben nadrukkelijk de wens uitgesproken het bestaande kleinschalige gebied te versterken en uit te breiden. Daarbij kan gedacht worden aan de aanleg van heggen, houtwallen, bomenrijen en solitaire bomen (eeuwige vrijgezellen). Toename van landschappelijk groen draagt bij aan de beleefbaarheid van het landschap, maar ook aan de klimaatbestendigheid.

De beken hebben altijd een belangrijke rol gehad in het landschap. Water heeft de huidige landschappelijke structuur gevormd. Daarnaast hebben de beken een belangrijke sociale rol gespeeld. Het was een bepalende factor

voor de vestiging van de dorpen en het bouwen van diverse watermolens. Inmiddels hebben de beken voornamelijk de functie van waterafvoer en zijn daarop zo efficiënt mogelijk ingericht. De wens is uitgesproken om de beken weer meer natuurlijk te maken. Dit komt de biodiversiteit ten goede, alsook het langer vasthouden van water in het gebied.

Het industrieterrein van Ittervoort is een groot element in het huidige landschap. Groene structuren en biodiversiteit hebben nauwelijks plek in dit gebied. Hier liggen zeker kansen. Door aanplant van groene structuren en maatregelen voor soorten, kan het bedrijventerrein ook interessant worden voor flora en fauna.

6.3 Bescherming landschappelijke kwaliteiten

De bewoners van Neeritter en Ittervoort zijn trots op hun dorp en haar omgeving. De bewoners zijn bang dat toekomstige ontwikkelingen een afbreuk doen aan de kernkwaliteiten van het gebied. Daarop is de wens uitgesproken om bepaalde gebieden nadrukkelijk te beschermen.

De dorpskern van Neeritter heeft nog veel oorspronkelijke, monumentale elementen in zich. Ook het wegenpatroon is oorspronkelijk en terug te vinden op de eerste wegenkaarten van het dorp. Voornamelijk het gebied binnen de omwalling moet beschermd worden tegen verdere ontwikkelingen. De wens is nadrukkelijk aanwezig om de kern meer te ontzien van verkeersstromen en verdere extensivering te stimuleren.

Heioord wordt zeer hoog gewaardeerd door haar kleinschaligheid, rust en donkerte. Deze elementen zijn kwetsbaar. Om te voorkomen dat het kleinschalig landschap langzaam verdwijnt, wil men het gebied benoemen als beschermingsgebied of beschermingszone. Daarbij moet er meer aandacht komen voor behoud en versterking van het huidige gebied. De kernkwaliteiten donkerte en rust zijn steeds schaarser in Nederland. Er moet specifiek aandacht besteed worden aan het behoud hiervan.

Het Vijverbroek wordt geroemd vanwege haar hoge historische waarde. Het gebied is de basis van een eeuwenlange samenwerking tussen Neeritter, Thorn en Kessenich. Ook al ligt het gebied in België, de wens is nadrukkelijk om aandacht te hebben voor dit gebied en waar mogelijk te versterken en beschermen. Daarin moet meer samenwerking gezocht worden de buurgemeenten, zowel in Nederland als België.

7 Toekomstige ontwikkelingen

De gemeente gaat aan de slag met een vitaal buitengebied met een goed woon-, werk- en leefmilieu. Dit doet ze op een manier die ruimte geeft aan initiatief van ondernemers en burgers om het buitengebied toekomstbestendig te maken. Het is een zaak een visie voor de toekomst te ontwikkelen en deze af te stemmen met omliggende gemeentes. (Leudal C. B., 2018)

Met de burgers zijn vijf landelijk actuele toekomstige ontwikkelingen besproken, die een landschappelijke impact (kunnen) hebben. Deze ontwikkelingen zijn opgenomen in het coalitieakkoord van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Leudal. Per ontwikkeling is bekeken welke kansen, bedreigingen en wensen er gezien worden door de bewoners.

7.1 Ontwikkeling vastgoed en bedrijven

De gemeente Leudal heeft te maken met een veranderende bevolkingssamenstelling, krimp en vergrijzing. De focus voor de woningmarkt ligt op transformatie, verduurzaming en levensloopbestendigheid. Er wordt gestreefd naar een uitbreiding van het aantal huurwoningen. Daarnaast worden vernieuwende, creatieve en innovatieve woonconcepten ondersteund.

Voor de ontwikkeling van bedrijven werkt de gemeente Leudal aan het verbeteren van het vestigings- en ondernemersklimaat met als doel om gevestigde bedrijven te behouden en om nieuwe bedrijvigheid aan te trekken. Ze stimuleert groei door te innoveren en duurzaam te ondernemen. Daarbij wordt ingezet op de sectoren MKB, agribusiness, maakindustrie, groothandel & logistiek, leisure & retail en zorg. (Leudal C. B., 2018)

Kansen

Door de bewoners zijn kansen geformuleerd die een bijdrage leveren aan het versterken van de kernkwaliteiten, invulling geven aan bewonerswensen en/of negatieve aspecten tegengaan. Met de ontwikkeling van vastgoed en bedrijven ontstaan er kansen voor een positieve impuls voor de leefbaarheid. Met name de ontwikkeling van woonconcepten voor jongeren en starters en het bevorderen van de biodiversiteit kan vanuit dit thema een impuls krijgen.

Algemeen

- Beschikbaarheid van glasvezel en mobiel netwerk in het buitengebied bevorderen. Delen van het buitengebied hebben slecht bereik en slechte internetverbinding. Door een goed netwerk aan te leggen wordt het vestigingsklimaat voor (kleinschalige) bedrijven en jongeren bevorderd.
- Inzetten op vitaliseren van de dorpen Neeritter en Ittervoort. De dorpen moeten aan het imago werken, waardoor het aantrekkelijker wordt om er te gaan wonen en ondernemen.

Woningmarkt

- Uitbreiding van woningen aan de rand van Neeritter biedt kansen voor de aanleg van een rondweg. De wens is groot om het doorgaande verkeer door de kern om te leiden.
- Ontwikkeling van andere en vernieuwende woonconcepten in vrijkomende agrarische bebouwing.
- Maak gebruik van bestaande bouwgronden, vóór nieuwe gebieden aan te wijzen voor woningontwikkeling. Biedt daarbij ook mogelijkheden voor starters.
- Sociale ontwikkeling van Neeritter, waaronder ontwikkeling dorpshuis.
- Voor de ontwikkeling van nieuwe bouwgronden, zoek naar de ruimte tussen Neeritter en Ittervoort.

Bedrijven

- Meer inpassen van biodiversiteit op bedrijventerrein Ittervoort, en het gebied visueel vergroenen.
- Positieve stimulans voor recreatie, toerisme en monumentendag kan een impuls zijn voor de vestiging van horecaondernemers in het gebied.
- Er is ruimte en behoefte aan nog een horecabedrijf in Neeritter.

Bedreigingen

De ontwikkeling van vastgoed en bedrijven kan een bedreiging vormen voor de benoemde kernkwaliteiten en bewonerswensen, en negatieve aspecten van het landschap versterken. Door de bewoners is de zorg uitgesproken dat de ontwikkeling van vastgoed en bedrijven de negatieve ontwikkelingen in het grensgebied stimuleert. De kernkwaliteit zichtlijnen en vergezichten kan worden bedreigd door de ontwikkeling van gebouwen in het open gebied.

De landschappelijke inpassing van nieuwe ontwikkelingen kan, bij verkeerde keuzes, afbreuk doen aan het huidige landschap.

- De milieukwaliteit in België laat aan de wensen over. Dit heeft een negatieve uitstraling op het grensgebied. De ontwikkeling van grootschalige veehouderijen met bijbehorende transportstromen, geuroverlast en fijnstof.
- Bij landschappelijke inpassing van bijvoorbeeld bedrijventerreinen, het gebied volledig “inpakken”. Dit tast de eigenheid van het gebied aan. Landschappelijke inpassing moet een bijdrage leveren aan het bestaande landschap.
- Inbreiding van nieuwe woningen in de kern van Neeritter; De oorspronkelijke structuur binnen de oude omwalling van Neeritter moet behouden blijven.
- Beperkt aanbod van sociale woningbouw, waardoor de jeugd steeds meer wegtrekt uit de dorpen.

Aandachtspunten

Om te voorkomen dat de ontwikkeling van vastgoed en bedrijven een negatief effect hebben, is door de bewoners de enkele aandachtspunten geformuleerd.

- Zichtlijnen en vergezichten open houden.
- Houd onderscheid tussen grote bedrijvigheid (bedrijventerrein Ittervoort) en kleinschalige bedrijvigheid (toerisme, horeca en winkels in de kernen).

7.2 Klimaatverandering

Door de klimaatverandering gaat het vaker en heviger regenen en zijn er steeds langere perioden van droogte. Gemeente Leudal en Waterschap Limburg werken eraan om problemen door wateroverlast en droogte in landelijke en bebouwde gebieden te verminderen, beekdalen klimaatbestendiger maken, beekonderhoud aanpassen, gebieden in te richten waar we water tijdelijk kunnen vasthouden. Dit moet gebeuren in goede afstemming en samenwerking met de omgeving, waarbij ruimte is voor creatieve en vernieuwende ideeën om zo onze omgeving in de toekomstige extreme regenval beter kan verwerken.

(Waterschap Limburg, 2018)

Kansen

Met de actuele aandacht voor klimaatverandering ontstaan er kansen voor het versterken van de landschapskwaliteiten. Bewonerswensen kunnen worden gerealiseerd en negatieve aspecten aan het landschap kunnen worden tegengaan. Door de bewoners zijn kansen benoemd om met de aandacht voor klimaatverandering het landschap te versterken. Met name klimaatadaptatie kan een positieve invloed hebben op natte zones en natuur in het gebied. Het kan tevens een impuls geven aan het landschappelijk groen, waarmee verschraling van het landschap wordt tegengegaan. Daarmee wordt ook invulling gegeven aan bewonerswens voor de ontwikkeling van landschappelijk groen. Door bewoners zijn de volgende kansen geformuleerd:

- Het gebied bestaat grotendeels uit goed doorlatende zandgronden, waardoor problemen bij hevige neerslag niet of nauwelijks optreedt. Alleen bij de Maubroekstraat ontstaat soms wateroverlast doordat de weg deels gelegen is in een laagte. Ruimte voor waterberging kan gezocht worden in de omgeving van de Maubroekstraat.
- Vergroenen van het landschap door het kleinschalige landschap te versterken. Denk hierbij aan de aanplant van hagen, houtwallen, bomenrijen en solitaire bomen.
- Groen houdt beter vocht vast tijdens droge periodes en tijdens hevige regenval treedt er minders snel overlast op. Dit is een extra argument om groene structuren te behouden en meer te beschermen voor de toekomst.

- Naast de bestaande monumentale bomenlijst, ook een lijst met monumentale landschapselementen en groenstructuren opnemen.
- Bij aanplant van nieuwe groene structuren rekening houden met soorten die bestand zijn tegen de toekomstige klimatologische omstandigheden.
- De beken inrichten om water langer vast houden, bijvoorbeeld door hermeandering en verhogen van waterpeilen.
- Afkoppelen van regenwater.
- Overhoekjes en randen vergroenen en inzaaien met bloemenmengsels. Dit komt ook de biodiversiteit ten goede.

Bedreigingen

Toenemende regenval kan een negatieve bijdrage leveren aan de benoemde negatieve ontwikkelingen in België. Watervervuiling vanuit België kan een risico vormen voor de duurzaamheid van de beken. Zeker wanneer geïnvesteerd wordt in beekinrichting en verhogen landschappelijke en ecologische kwaliteit.

7.3 Duurzame energie

De gemeente Leudal is koploper op het gebied van duurzaamheid in Midden-Limburg. Gemeentelijk eigendom wordt zo veel als mogelijk verduurzaamd. Ook worden duurzaamheidsinitiatieven vanuit de samenleving ondersteund. Bijvoorbeeld door regelgeving te beperken, kennis beschikbaar te stellen, subsidies te verstrekken of fiscale regelingen te gebruiken. Energiebesparende maatregelen en het opwekken van zonne- en windenergie worden de komende jaren verder geïntensiveerd. De gemeente streeft zoveel mogelijk naar initiatieven waarbij burgers actief kunnen participeren in de verduurzaming van hun directe omgeving (bijv. in coöperatieve vorm).

(Leudal C. B., 2018)

Kansen

De bewoners zien dat de energie transitie een noodzakelijke ontwikkeling is. Men is wat huiverig voor de landschappelijk impact, maar zien ook kansen. Deze kansen zijn niet direct te koppelen aan het versterken van de landschapskwaliteiten of het realiseren van de bewonerswensen. De kansen liggen meer op het realiseren van de opgaven met een zo klein mogelijke impact op het landschap.

- Stimuleren tot minder energiegebruik van de burger.
- Stimuleren van het plaatsen van zonnepanelen en zonneboilers op daken van burgers en bedrijven.
- Plaatsen van de windmolens langs bestaande grote structuren als Kanaal Wessems-Nederweert en snelweg A2 Eindhoven-Maastricht.

Bedreigingen

De energietransitie wordt ook gezien als een bedreiging voor het landschap. Zeker de komst van windmolens en zonnecelweides worden als een bedreiging voor het kleinschalig landschap gezien. De komst van deze elementen in het landschap vormen een bedreiging voor de landschapskwaliteiten kleinschaligheid en overgangen en dorpsgezichten. Windmolens kunnen daarnaast ook een negatief effect hebben op de kernkwaliteiten rust. De ontwikkelingen zouden daarom meer geconcentreerd moeten worden in het oostelijk deel van het plangebied, en het kleinschalige gebied in het westen zou ontzien moeten

worden. De bewoners zien de volgende bedreigingen voor het gebied met de komst van windmolens en zonnecelweides:

- Windmolens in het kleinschalige gebied zijn niet gewenst,
- Over het algemeen zijn windmolens en zonnecelweides ongewenst.

Aandachtspunten

De bewoners willen de gemeente meegeven dat de investering van elementen die een dusdanig groot landschappelijk impact hebben, ook verantwoordelijkheid voor het landschap met zich meebrengt. Onder het thema duurzaamheid valt ook het behouden van de huidige landschappelijke waarden voor toekomstige generaties.

7.4 Gezondheid, sport, recreatie en toerisme

De gemeente Leudal wil een preventieve aanpak op het gebied van gezondheid, zodat klachten en problemen met de gezondheid kunnen worden voorkomen. Voorlichting over voeding en actief sporten dragen bij aan het bevorderen van de gezondheid van onze burgers. Ze richt zich in het bijzonder op kinderen, ouderen en mensen met een allochtone achtergrond.

De gemeente Leudal heeft de vrijetijdsector benoemd als een van de belangrijkste economische pijlers van de gemeente. De gemeente wil zorgen dat bezoekers (ook uit de directe omgeving) langer in de gemeente verblijven, wordt ingezet op voorzieningen die momenteel missen en worden verbindingen gelegd met sectoren als kunst, cultuur, monumenten, zorg en platteland.

(Leudal C. B., 2018)

Kansen

De ontwikkeling van recreatie en toerisme in het gebied, wordt gezien als een kans. De dorpskernen en de kleinschaligheid van Heioord bieden volop kans voor recreatieve ontwikkeling. De benoemde kernkwaliteiten kleinschaligheid, oorspronkelijke infrastructuur en cultuurhistorische elementen kunnen vanuit dit thema een impuls krijgen. Het versterken van deze kernkwaliteiten geven direct invulling aan de bewonerswensen om zandpaden en recreatieve voorzieningen beter te beheren en onderhouden. Ook de ontwikkeling van (kleinschalige) recreatie, beleefbaarheid van de cultuurhistorie en ontwikkeling van landschappelijk groen zijn als bewonerswensen benoemd, en kunnen vanuit dit thema worden opgepakt.

Dorpskernen

- Inzetten op imago-ontwikkeling en naamsbekendheid van Neeritter en Ittervoort met betrekking tot een aantrekkelijk, mooi buitengebied en dorpskernen met rijke historie.
- De wens is nadrukkelijk aanwezig om de omwalling van Neeritter meer beleefbaar te maken, een uniforme uitstraling te geven. Hierbij kan gedacht worden aan het aanbrengen van één type erfafscheiding grenzend aan de omwalling. Ook de opmaak van het pad kan verbeterd worden.
- Omwalling Neeritter opnemen in nieuwe routestructuren als het wandelknooppuntennetwerk.
- Het Krekelbergplein vormt samen met de Driessenstraat, Lambertusstraat en Bosstraat de basis van het oorspronkelijk infrastructuur van Neeritter. Het plein biedt mogelijkheden om verder te ontwikkelen als start- en rustpunt.
- Momenteel staan op het Krekelbergplein verschillende informatieborden, waarbij het ontbreekt aan uniformiteit. De wens is om meer uniformiteit aan te brengen en het plein aantrekkelijker te maken als startpunt voor recreatieve activiteiten.
- Mogelijkheden zoeken om Neeritter verkeersluw te maken, door de aanleg van bijvoorbeeld een randweg. Dit biedt kansen om de historische kern te versterken en het Krekelbergplein aantrekkelijker in te richten. Onderzoek daarbij ook de mogelijkheid om parkeergelegenheid buiten de kern te realiseren.
- Het stimuleren van recreatieve nevenactiviteiten van agrarisch ondernemers in het gebied.
- Het oude Napoleonshuis een nieuwe functie geven.
- Tegenover de Armenmolen in Neeritter heeft van oorsprong een belangrijke boerderij gelegen. Op deze locatie ligt nu een gemeentelantsoen. Mogelijk kan het plantsoen vernoemd worden naar de oude boerderij, of kan op een andere wijze een verwijzing komen naar dit historische pand.
- Uniformiteit aanbrengen in bewegwijzering en informatieborden. Denk hierbij aan één logo, sjabloon en format. Als logo kan gedacht worden aan “de drie Eigen”.

- Neeritter kent vele monumenten, welke een goede basis vormen voor verdere recreatieve ontwikkeling van het gebied. Een combinatie van landschapsbeleving en bezoek van monumenten, is een mooie basis voor recreatieve ontplooiing. Er liggen kansen in de koppeling met de succesvolle open-monumentendag.

Heioord

- De afwisseling en kleinschaligheid van Heioord, in combinatie met een historisch netwerk van (zand)paden, biedt kansen voor recreatieve ontplooiing. De wens van de burger is om de geschiedenis van dit kleinschalige landschap te gebruiken als drager van de ontwikkeling van recreatieve routes. Daarbij is aangegeven dat het huidige routenetwerk opnieuw bekeken moet worden, en een gebied breed plan gemaakt moet worden. Nieuwe routes hoeven niet alleen aanvullend te zijn op het huidige aanbod, maar kunnen ook oude routes vervangen.
- Om het gebied nog aantrekkelijker te maken is de wens uitgesproken om het kleinschalige landschap te versterken door meer landschapselementen aan te planten. Kijk hierbij naar de historische patronen in het landschap.

Bedreigingen

De ontwikkeling van recreatie en toerisme vraagt om de juiste insteek. De bewoners juichen kleinschalige ontwikkeling toe, maar vrezen voor de ontwikkeling van intensieve en grootschalige vormen van recreatie. Dit vormt een bedreiging voor de kleinschaligheid van het gebied, evenals de kernkwaliteit rust en donkerte. De bewoners hebben de volgende bedreigingen geformuleerd:

- Onderhoud en fietsbaarheid van de zandpaden in Heioord. In de zomermaanden zijn de paden heel stoffig met een dikke mulle zandlaag. Hierdoor zijn ze lastig te bewandelen en fietsen. Ook het openhouden van de paden door het snoeien van de begroeiing behoeft meer aandacht.
- Al het doorgaande verkeer van Ittervoort naar Kinrooi en Haler moet door de kern van Neeritter, wat een negatieve invloed heeft op de beleving en veiligheid van het dorp.
- De kern van Neeritter is onbekend; “Je komt er niet als je er niet moet zijn”,

- Toename recreanten en toeristen kan een negatieve belasting geven op kwetsbare natuurgebieden of extra belasting voor de kernen.
- Verrommeling van het buitengebied. Denk daarbij aan de plastic rollen die bij aspergevelden liggen.
- Het kleinschalige gebied is niet geschikt voor activiteiten als mountain-bikers. Het is daarom ook onwenselijk om voor dit gebied aan te haken op de ontwikkeling van een mountainbikeroutenetwerk in Midden-Limburg.
- Ontwikkelingen voor recreatiegroepen als quads, 4x4-wagens en motorcrossers zijn niet gewenst. Het gebied leent zich niet voor dergelijk recreatief gebruik.
- Draagvlak onder inwoners om toeristische ontwikkeling mogelijk te maken. Denk hierbij aan het meer beleefbaar maken van de omwalling van Neeritter. Niet iedereen heeft interesse in een toename van het aantal bezoekers / toeristen.

Aandachtspunten

- De aanwezigheid van horeca in het gebied. Er zijn te weinig leuke en gezellige locaties om even uit te rusten, te eten en te drinken. Er zijn nauwelijks restaurants en winkels aanwezig. Dit kan een belemmering zijn voor toeristen om het gebied te bezoeken.
- Naamsbekendheid van Neeritter en Ittervoort is beperkt. Het gebied is niet of nauwelijks bekend als toeristisch en recreatief aantrekkelijk gebied,
- De omwalling van Neeritter, vanaf de Vijverbroekstraat richting het veld, wordt niet of nauwelijks onderhouden.
- Er moet aandacht komen voor de overlast van hondenpoep binnen de bebouwde kom.
- Verschillende recreatiestromen zoveel mogelijk van elkaar scheiden.
- Inzetten op kwaliteitsrecreatie, cultuurtoerisme en extensief recreatief gebruik (wandelen, fietsen, paardrijden). Nadrukkelijk geen wens om massa's toeristen te trekken (bussen Chinezen) of met quads door de natuur.
- Het ontbreekt aan goede start- en rustpunten in Heioord.

7.5 Veranderende landbouw

Het aantal land- en tuinbouwbedrijven is sinds 2000 bijna gehalveerd, maar door overnames en schaalvergroting is het areaal landbouwgrond nagenoeg gelijk gebleven. De voedselproductie is steeds verder toegenomen, hoofdzakelijk door efficiencyverbetering. In de veehouderij blijft het aantal kippen en varkens nagenoeg stabiel.

De behoefte van de burger naar duurzame, lokale producten, een groeiende vraag naar voedsel op de wereldmarkt en meer transparantie en voedselveiligheid vraagt om verandering bij de landbouw- en veehouderijsector. Agrarisch ondernemers moeten actief nadenken welke ontwikkeling hun bedrijf door moeten maken om toekomstbestendig te zijn. Daarin worden drie trends gezien:

- 1) Ontwikkeling productie voor de lokale markt, duurzaam, ecologisch, korte ketens.
- 2) Inzet op innovatie en ontwikkeling van nieuwe producten.
- 3) Schaalvergroting van de productie, inzet productie voor de wereldmarkt.

Kansen

De veranderende landbouw biedt volgens de bewoners kansen voor landschappelijke ontwikkeling. De landbouw heeft altijd een grote invloed gehad op de ontwikkeling van het landschap. Zeker het grootschalige, open gebied met haar zichtlijnen en vergezichten worden als kernkwaliteit gezien. De ontwikkelingen van de landbouw deze kernkwaliteit versterken. Stoppende agrarische bedrijven bieden kansen voor ontwikkeling van recreatieve voorzieningen en landschappelijk groen. De bewoners hebben de volgende kansen geformuleerd voor verdere uitwerking van dit thema:

- Voormalige agrarische gronden bij herbestemming een bijdrage laten leveren aan het landschap.
- Behoud landschap in het midden- en oostelijk deel van het plangebied, om daarmee het open karakter van het gebied te behouden.
- Vrijkomende agrarische bebouwing herbestemmen zodat bedrijven en

ondernemers die een positieve bijdrage leveren aan het landschap en leefbaarheid zich kunnen vestigen.

- De kleinschaligheid van Heioord biedt kansen voor bijvoorbeeld biologische teelten, biologische agrarische activiteiten. In het gebied kunnen initiatieven op het gebied van schaalverkleining, natuurinclusieve landbouw en duurzaam ondernemen worden gestimuleerd.
- Vernieuwende concepten als de Heerenboeren van Weert, zijn wenselijk voor dit gebied.

Bedreigingen

De bewoners zien grootschalige veehouderij als een negatief aspect in het huidige landschap, en men vreest verdere ontwikkeling hiervan. Daarmee kan benoemde negatieve aspecten versterken als verrommeling, toenemende overlast van transportstromen, geurhinder en geluidsoverlast en verschraving van het landschap. Daarmee worden de kernkwaliteiten kleinschaligheid en rust & donkerte direct bedreigd. Daarnaast vreest men dat ontwikkeling van grootschalige veehouderij versterkend kan werken op de negatieve aspecten vanuit België. De bewoners zien de volgende bedreigingen gekoppeld aan de ontwikkeling van de landbouw:

- In het midden- en oostelijk deel van het plangebied worden veel bloemen (o.a. lelies) en grove groentes geteeld. Bij deze teelten worden veel bestrijdingsmiddelen gebruikt. Intensieve teelten en intensieve landbouw vormen extra belasting voor de bodem, waterkwaliteit en gezondheid.

- Verdere schaalvergroting kan afbreuk doen aan het bestaande landschap.
- Intensieve landbouw en bijbehorend grondgebruik gaat gepaard met geuroverlast, verspreiding van ziektes en overlast van transportbewegingen.
- Grootschalige ontwikkelingen (megastallen) nét over de grens. Er lijkt onvoldoende afstemming tussen Nederland en België over de invulling van het grensgebied. Dit zorgt voor ongewenste ontwikkelingen.
- De groei van intensieve agrarische bedrijven in België zorgt voor een toename van sluipverkeer door het gebied. Het gaat hier ook om grote vrachtwagens.

Aandachtspunten

Voor de ontwikkeling van de landbouw willen de bewoners de gemeente de volgende aandachtspunten meegeven:

- Landbouwbedrijven in het gebied moeten levensvatbaar zijn met een gezond toekomstperspectief.
- Afstemming met België en buurgemeenten over ontwikkelingen aan de andere kant van de gemeente- en landsgrens. Daarbij zoeken naar oplossingen die voor beide zijden wenselijk zijn.

8 Literatuur

Ministerie van infrastructuur en milieu. (2014, juni). www.rijksoverheid.nl.

1Limburg, R. (2017, mei 11). 150-jaar-limburg-hoe-zat-het-ook-alweer.

Opgeroepen op 2018, van www.1Limburg.nl

Clout, C. (2000, oktober 22). De Stoomtram in Panheel, 1915-1935. Panheel zoals het was, zoals het is, pp. 71-76.

Curvers, C. (2018). De Kroetwès, speciale uitgave Kanaal Wessem-Nederweert. Thorn: Geschied- en heemkundige kring “Het Land van Thorn”. Opgeroepen op 2018, van www.ghklandvanthorn.nl

geologievannederland. (2018, juli). Opgehaald van www.geologievannederland.nl

Goede, L. (2018). www.leumolen.nl. Opgehaald van www.leumolen.nl

H.P. Wolfert. (1989). geomorfologische waarden in het streekplangebied Noord- en Midden-Limburg. Wageningen: Staring centrum.

Heemskerk, W. (1992, mei 1). Oude molen- en stuwrechten. Relicten van realia minora. Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis, 15-24.

(sd).Informatiepaneel De Elektrische draad. Limburg 1914-1918, Kleine verhalen in een Groote Oorlog. Neeritter.

Kadaster. (2018). [topotijdreis.nl](http://www.topotijdreis.nl). Opgehaald van www.topotijdreis.nl

Klerkx, J. (2018, mei 22). <http://www.johnklerkx.nl/uffelsemolen/>. Opgeroepen op 2018, van <http://www.johnklerkx.nl>

Krekelberg, G. (2015). 50 verhalen over Neeritter en haar omgeving. Neeritter.

Leudal, C. B. (2018). Samenspel coalitieakkoord 2018-2022. Heythuysen: Gemeente Leudal.

Leudal, G. (2018, juli). Groene parels in Leudal. Opgehaald van www.groeneparelsinleudal.nl

RAAP. (2010). een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Leudal. Weesp: RAAP Archeologisch adviesbureau BV.

Reinders, J. (2018). www.molenechos.org. Opgehaald van www.molenechos.org

Renes, H. (1989). Geschiedenis en Landschap in het ruilverkavelingsgebied Land van Thorn. Thorn: Geschied- en Heemkundige kring Land van Thorn.

Renes, J. (1997). Landschappen van Maas en Peel; geschiedenis, kenmerken en waarden van het cultuurlandschap van Noord- en Midden-Limburg. Wageningen: DLO-Staring Centrum, Instituut voor Onderzoek van het Landelijk Gebied. Opgeroepen op 2018

Rensch, T. J. (2010). Inventaris van de archieven van het hoofdgerecht Thorn en het Kerspel Thorn 1478-1796. In T. J. Rensch, Inventaris van de archieven van het hoofdgerecht Thorn en het Kerspel Thorn 1478-1796 (pp. 5-10). Maastricht.

Rijksdienst voor cultureel erfgoed. (2018). landschapinnederland.nl/panorama-landschap. Opgemaakt van Landschapinnederland

Roost, P. (2018, juli 19). (F. v. Sabine de Jong, Interviewer)

Roost, P. (2018, januari). De (water)molens van Ittervoort. De Kroetwès, 16, pp. 3 - 13.

Roost, P. (2018, januari). De Armenmolen van Neeritter. De Kroetwès, 16, pp. 18-22.

Roost, P. (2018, januari). De Uffelse watermolen. De Kroetwès, pp. 23-29.

Rutten, p. d. (1992). Geschiedenis van de landbouw in Limburg in de twintigste eeuw. Leeuwarden: Eisma bv.

Taken, I. (2005). Landschapsontwikkelingsplan.

Waal, N. d. (2016). Monumenten in Neeritter. Het comité Monumenten in Neeritter.

Waal, N. d. (2018, juli 19). (F. v. Sabine de Jong, Interviewer)

Waal, N. d. (2018, 07 16). Geschiedenis Armenmolen. (S. d. Jong, Interviewer) Neeritter.

Waterschap Limburg. (2018). www.waterschaplimburg.nl. Opgemaakt van waterschaplimburg.nl

